

Освіт*i* суспі*i*льство

2020'2-3(23-24)

Виходить за підтримки
Національної академії
педагогічних наук України

Всеукраїнська газета.
Інформаційне,
науково-популярне,
публіцистичне видання

Засновано у 2018 році

№ 2-3 (23-24), лютий – березень 2020

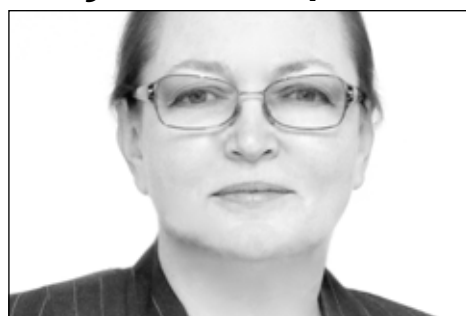
Новини

І Міжнародна науково-практична конференція з освіти дорослих

С. 2

Актуальне інтерв'ю

«Панацеї немає. Імунітет – це завжди власні щоденні зусилля...»

С. 5

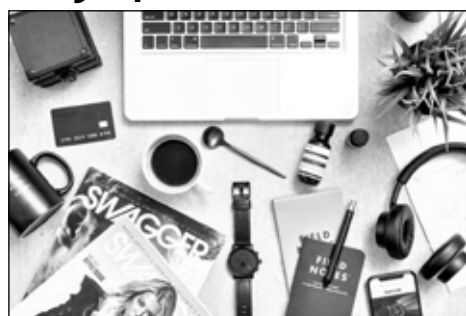
Особистість

«Биття небайдужого серця»

С. 7

Популярна методика

Медіапсихологія карантину і дистанційна психологічна підтримка

С. 9

World Peace Summit 2020

3-8 лютого у Сеулі відбувся Всесвітній Саміт 2020 (World Summit 2020), організований Міжнародною федерацією всесвітнього миру. Тема цьогорічного Саміту «Реалізація всесвітнього миру та об'єднання Кореї шляхом взаємозалежності, спільного процвітання та універсальних цінностей».

У Саміті взяла участь 6000 громадян із понад 170 країн світу. Цей форум вирізнявся тим, що скликаний до сторічного ювілею з дня народження шанованого засновника Федерації всесвітнього миру (Universal Peace Federation) доктора **Мун Сон Мьона**. Працювало на саміті 500 волонтерів.

Нагадаємо, Федерація всесвітнього миру – міжнародна громадська організація, створена з метою побудови миру в усьому світі, де всі житимуть у гармонії, співпраці та загальному добробуті.

Саміт об'єднав ідею безпеки та розвитку людства політиків, представників науки, бізнесу, різних релігійних конфесій, професіоналів – лідерів суспільної думки і громадських діячів, які обговорювали проблеми на конференціях за напрямками. Серед 11 великих форумів Саміту в Сеулі були такі: 3-5 лютого відбулася XXVI Міжнародна конференція «Єдність науки у розв'язанні екологічних загроз людства», 4-5 лютого – Глобальна асамблея Міжрелігійної асоціації за мир та розвиток (IAPD) «До стійкого всесвітнього миру: роль релігії, міжрелігійний діалог та організації, засновані на вірі», 4-5 лютого – Всесвітній конгрес президентів університетів, 5 лютого – Центральний-Азійський форум, Консультації щодо Балканської миротворчої ініціативи, I Міжнародна конференція науки і релігії «Вивчення нових шляхів вирішення екологічних проблем», форум Міжнародної асоціації молоді та студентів за мир (IAYSP) та ін.

Стурбовані проблемами етики та викривлення інформації у медіа, 2 лютого зібралися професійні журналісти й високопосадовці урядових та бізнесових структур 72 країн світу на інавгурацію Міжнародної асоціації медіа за мир (IMAP). Цей медіапроект співпрацюватиме з іншими глобальними некомерційними організаціями, аби заохочувати представників медіа опиратися тоталітаризму й відстоювати принципи свободи, прав та гідності. Для утвердження найвищих стандартів і практик висвітлення подій та редагування, особливо у цифровому просторі, у 2020 році асоціація планує створити глобальну мережу фахівців, оновити етичні та професійні рекомендації та встановить нагороди на честь зразкових медіа-досягнень, що працюють на користь людства. «Ми віримо, що засоби інформації демонструють свою міць та здійснюють вплив, допомагаючи забезпечити свободу та мир для всього людства», – сказано в інавгураційній резолюції IMEP, підписаній понад 500 учасниками конференції.

4-5 лютого понад 570 керівників корпорацій, фінансових інвесторів, підприємців, науковців бізнесу провели конференцію «Створення глобального середовища взаємозалежності, загального процвітання та загальних цінностей: роль лідерства в бізнесі». Бізнес-лідери з усього світу розв'язували проблеми, серед яких важливість та вплив ринкових інновацій як основного джерела рішень для проблем навколишнього середовища, охорони здоров'я та освіти, інших глобальних викликів. Зосереджено увагу також на економічному та людському розвитку у двох ключових регіонах – Азійсько-Тихоокеанському та Африці, включаючи кращий досвід державно-приватного партнерства. На завершення конференції засновано Між-

народну асоціацію за мир та економічний розвиток (IAED).

5 лютого Міжнародна асоціація перших леді світу (IAFLP) успішно провела першу світову асамблею, на якій йшлося про важливу й унікальну роль, що її відіграють жінки-лідери у миробудуванні. Про свою місію IAFLP заявила, що об'єднує «жінок-лідерів з усіх національних, расових та релігійних груп та всіх верств суспільства, а також тих, хто брав на себе відповідальність перших леді у своїх країнах» з метою консолідованої відповіді на виклики сьогодення. IAFLP «визнає центральну роль, яку жінки та матері відігравали протягом усієї людської історії, підтримуючи своїх чоловіків, виховуючи своїх дітей як добросовісних громадян, додаючи свій внесок у примирення, миробудування, відновлення та розвиток у своїх суспільствах і у світі».

Від України на Саміті виступили два доповідачі: президент Національної академії педагогічних наук України **Василь Кремень** та голова Департаменту національностей та релігій **Андрій Юраш**. Голова НСЖУ **Сергій Томіленко** брав участь у роботі Міжнародної асоціації медіа за мир (IMAP). Заступник голови Української Ради миру **Володимир Новохачківський**, міністр Кабінету Міністрів України (1997-2010 рр.) **Анатолій Толстоухов**, протоієрей УГКЦ **Ігор Онищук** брали участь в обговореннях та консультаціях.

Василь Кремень виступив на Всесвітньому конгресі президентів університетів, що тривав 3-5 лютого, у секції за напрямом «Що може зробити університет для всесвітнього миру?». У доповіді він зазначив про особливу важливість збереження миру в умовах, коли людство набуло здатності до самознищення. Для України, наголосив Василь Кремень, проблема миру є дуже гострою у зв'язку з агресією Росії, і подякував країнам, що підтримують Україну.

Щодо завдань університетів доповідач зупинився на формуванні людського капіталу, якості освіти, вихованні інноваційної людини – конкурентоспроможної та патріотично налаштованої.

Основним лейтмотивом обговорень і резолюцій було наступне: ми живемо у світі, де все взаємопов'язано; те, що відбувається в одній частині світу, впливає на решту, і тому важливою є співпраця та взаємоповага. Весь світ вирає, коли покращується життя кожного, рухаючись до справедливого та загального процвітання. І, нарешті, незважаючи на широке різноманіття щодо релігій, національності, культури, ідеологій та етнічної приналежності, існують загальні етичні цінності, загально визнані ідеали та прагнення, спільні для всіх людей, членів однієї родини.

Лідія ТКАЧЕНКО,
«ОіС»,

за матеріалами сайту upf.org

I Міжнародна науково-практична конференція з освіти дорослих

6-7 лютого у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди відбулася I Міжнародна науково-практична конференція «Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи». Організатори заходу – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Громадська спілка «Українська асоціація освіти дорослих», Університет ім. Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (м. Люблін, Республіка Польща), Карлов Університет (м. Прага, Республіка Чехія).

На конференції було обговорено актуальні проблеми освіти дорослих, зокрема в доповідях відображено результати новітніх досліджень: «Андрагогіка як субдисципліна педагогічної науки: міждисциплінарність і прогностичність» (академік-секретар відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України **Нелля Ничкало**), «Освіта дорослих у сучасному науковому дискурсі України: проблеми, тенденції, перспективи розвитку» (директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Іва-

на Язюна НАПН України **Лариса Лук'янова**), «Нормативно-правове забезпечення державного нагляду (контролю) у сфері вищої освіти України» (директор Департаменту контролю у сфері вищої, фахової, передвищої освіти і освіти дорослих Державної служби якості освіти України **Юрій Телячий**), «Розвиток життєвих навичок дорослої людини: зарубіжний і вітчизняний досвід» (завідувач кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії **Олена Пехота**).

На другому пленарному засіданні було представлено доповіді: «Центри освіти дорослих: потенціал для розвитку громад і регіонів, що навчаються» (завідувач відді-

лу ПООД НАПН України **Олена Аніщенко**), «Розвиток людського капіталу в системі корпоративної освіти» (провідний науковий співробітник відділу ПООД НАПН України **Ольга Баніт**); «Антропо-софсько-орієнтований підхід до освіти дорослих» завідувач кафедри теорії та методики викладання природничо-математичних дисциплін у дошкільній, початковій та інклюзивній освіті ХНПУ імені Г.С. Сковороди **Олена Іонова**, «Тренінг як ефективний метод організації навчання дорослих у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників» (професор кафедри педагогічної майстерності ПО-ППО імені М.В. Остроградського

Надія Білик); «З досвіду формування мистецької та валеологічної компетентностей педагогів у системі неформальної післядипломної освіти» (керівник науково-методичної лабораторії з вивчення проблем освіти дорослих ХНПУ імені Г.С. Сковороди **Анна Боярська-Хоменко**); «Впровадження імерсивних технологій в освітні проекти навчання дорослих» (доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького **Світлана Ізбаши**).

У вітальному слові до учасників заходу ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди, академік НАПН України **Іван Прокопенко** акцентував увагу на актуальності розвитку вищої освіти й освіти дорослих, і висловив сподівання, з огляду на важливість порушення на заході проблем, що конференція стане циклічною.

Важливу подією конференції стало вручення Диплома Почесного доктора ХНПУ імені Г.С. Сковороди академіку-секретарю відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України **Неллі Ничкало**.

У рамках конференції було організовано роботу шести секційних

засідань: Освіта дорослих як чинник розвитку людського капіталу в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів; Неперервна освіта та освіта впродовж життя в історії вітчизняної й зарубіжної педагогічної думки; Досвід організації і розвитку систем освіти дорослих у зарубіжних країнах; Андрагогіка та управління людськими ресурсами; Професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогів й андрагогів до роботи з різними категоріями дорослого населення; освітні потреби різних категорій дорослого населення; Психологічний супровід освіти дорослого населення.

Проведення конференції уможливило різноформатну співпрацю учасників – представників наукових установ, закладів вищої і післядипломної освіти, загальної середньої освіти, органів місцевої влади, неурядових організацій та ін., результати якої стануть підґрунтям подальшого розвитку формальної і неформальної освіти дорослих в Україні.

Юрій БОЙЧУК,
проректор з наукової роботи
ХНПУ імені Г.С. Сковороди,
м. Харків

Українсько-польський експертний семінар

26 лютого у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка відбувся експертний семінар «Евалюація якості наукової діяльності».

Співорганізаторами семінару виступили Фондація польських ректорів, МОН України, Національна академія педагогічних наук України та Київський національний університет імені Шевченка.

Семінар вітали ректор КНУ імені Тараса Шевченка, президент Спільки ректорів України, академік НАН і НАПН України **Леонід Губерський**, заступник Міністра освіти і науки

України **Єгор Стадний**, представник Варшавської Політехніки й Фондації польських ректорів, професор **Єжи Возницький**. Від НАПН України участь взяли президент НАПН України, академік НАН і НАПН України **Василь Кремень** і академік-секретар відділення вищої освіти НАПН України, академік НАПН України **Петро Саух**.

Польські професори поділилися досвідом щодо реформування освіти та науки в Польщі. Професор Єжи Возницький означив присутніх із законом про вищу освіту і науку Польщі, його вихідними по-

ложеннями, окреслили проблемні зони й успішні кроки на шляху реформування освіти і науки в Польщі. Професор Домінік Антонович поінформував про нове норматив-

но-правове регулювання у сфері еволюції якості наукової діяльності та евалюації докторських шкіл.

З доповідями на семінарі виступили також польські колеги, які

поділилися досвідом атестації наукової діяльності, зокрема: «Нове законодавство у вищій освіті і науці в Польщі», доповідач професор Єжи Возницький; «Нове нормативно-правове регулювання у сфері евалюації якості наукової діяльності», доповідач професор **Ян Поморський** (Комісія евалюації науки); «Евалюація докторських шкіл», доповідач професор **Домінік Антонович** (Комісія евалюації науки).

Відбулася дискусія, в якій взяли участь науковці України і Польщі. Учасники відзначили інформативність семінару і актуальність піднятих питань.

Микола НАБОК,
учений секретар
відділення вищої освіти
НАПН України

Ціннісне ставлення до мови: регіональний методичний семінар

Обговорення актуальних питань, пов'язаних із формуванням української мовної особистості в процесі навчання української мови 12 лютого 2020 року в Глухівському національному університеті імені Олександра Довженка відбувся регіональний методичний семінар «Концепція навчання української мови на засадах компетентнісного підходу». Співорганізатори заходу – Інститут педагогіки НАПН України та Глухівський НПУ ім. О. Довженка – партнери по співпраці.

Організаційну роботу щодо проведення регіонального методичного семінару здійснено кафедрою української мови, літератури та методики навчання факультету філології та історії університету. Учасниками заходу стали вчителі загальноосвітніх шкіл міст Сумської області – Глухова, Кролевеця, Шостки, викладачі Професійно-педагогічного коледжу НПУ ім. О. Довженка, методисти відділів освіти міст Глухова та Ямполья, студенти факультету філології та історії. З Києва завітали авторитетні вчені в галузі лінгводидактики, співавтори чинної програми з української мови для здобувачів освіти в закла-

дах загальної середньої освіти, підручників української мови – учні Інституту педагогіки НАПН України **Ніна Голуб** та **Олена Горошкіна**.

З вітальним словом до учасників семінару звернулася кандидат педагогічних наук, доцент, перший проректор Глухівського НПУ ім. Олександра Довженка **Галина Кузнецова**, яка привітала учасників та висловила своє бачення мети заходу: пересвідчитися в тому, що компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів української мови і літератури у ЗВО, компетентнісно орієнтована методика навчання української мови і літератури здобувачів освіти в ЗЗСО – це основа формування української мовної особистості. Актуальність і потребу цього в су-

часній Україні важко переоцінити, адже, як зазначила добповідачка, за своєю природою українська мовна особистість є явищем специфічним та унікальним, оскільки впродовж століть вона формувалася в середовищі постійних обмежень, перепон, заборон, несприйняття, зовнішніх і внутрішніх утисків.

Актуальною, ґрунтовною, такою, що викликала щире зацікавлення і резонанс, стала доповідь Ніни Голуб. Вона представила основні положення концепції навчання української мови на засадах компетентнісного підходу та обґрунтувала доцільність компетентнісно орієнтованої методики навчання української мови в закладах загальної середньої освіти. Уче-

на звернула увагу на суперечливі питання, пов'язані з впровадженням компетентнісного підходу в сучасний освітній простір, а саме: системні вимоги до формування ключових компетентностей; відмінності предметних, міжпредметних й ключових компетентностей; які компетентності потрібно формувати та як їх вимірювати й оцінювати в закладах вищої освіти тощо. Однією з основних проблем, що її має подолати компетентнісно орієнтована методика навчання української мови в закладах загальної середньої освіти, на думку професорки є те, що учні не усвідомлюють, наскільки важлива мова в їхньому житті, вони не орієнтовані самовиражатися в мові й мовою.

Олена Горошкіна окреслила концепцію підручника української мови на засадах компетентнісного підходу. Основними змістовними акцентами її виступу були міркування про підручник української мови як засіб формування компетентного мовця, визначення етапів підручникотворення, проблем підручникотворення, зіставлення паперового та електронного варіантів підручника тощо. Підручник, зауважила вчена, є одним із най-

складніших жанрів навчальної літератури, адже його автори мають урахувати й пов'язати в єдине ціле безліч різномірних вимог – мовних, психологічних, методичних, соціальних, українознавчих тощо.

Під час семінару присутні мали можливість ознайомитися з підручниками української мови, підготовленими співробітниками відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України, поставити запитання їх співавторам, долучитися до обговорення актуальних і наболілих проблем сучасної мовної освіти в Україні.

Регіональний методичний семінар «Концепція навчання української мови на засадах компетентнісного підходу» був плідним у плані представлених наукових теоретичних доробків, мав виразне практичне спрямування і, сподіваємося, став корисним для його учасників, хто дотичний до формування предметної компетентності з української мови і літератури в закладах загальної середньої освіти.

Галина КУЗНЕЦОВА,
перший проректор
Глухівського НПУ ім. О. Довженка,
м. Глухів, Сумська обл.

З повагою до прабатьківщини

Знагоди Дня звільнення Болгарії від османського рабства, за сприяння Посольства Республіки Болгарія в Україні та групи міжпарламентських зв'язків з Республікою Болгарія у Верховній Раді України 5-6 березня відбулася виставка «Із України з любов'ю до прабатьківщини – Болгарії».

З вітальним словом на відкритті експозиції виступив Голова Верховної Ради України **Дмитро Разумков**. Він висловив подяку народному депутату України, співголови групи з міжпарламентських зв'язків з Республікою Болга-

рія **Тетяні Плачкової** за ініціативу в організації заходу і підкреслив важливість проведення експозиції в рамках налагодження відносин між двома країнами на міжпарламентському рівні.

Тетяна Плачкова ознайомила з експозицією виставки, що складається з експонатів Болградського історико-етнографічного музею (м. Болград Одеської обл.), етнографічного музею Криничненської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Болградської районної ради Одеської області, а також матеріалів, що розкривають су-

часний туристичний та культурний потенціал Болгарської Республіки.

Зокрема на виставці представлено предмети болгарського побуту кінця XIX та початку XX століть: текстиль, кераміка, національні костюми, прикраси, історичні фотокартки та картини, що відображають матеріальну культуру болгарського народу, його традиції, звичаї, ремесла та промисли.

У свою чергу, Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Болгарія в Україні

Костадин Ташев Коджабашев підкреслив, що такі заходи, як-от нинішня виставка, зміцнюють традиції дружби між українським та болгарськими народами.

Національні болгарські пісні прозвучали у виконанні Народного фольклорного ансамблю болгарської музики та пісні «Криничанка».

Юрій ШЕРЕМЕТА,
за матеріалами сайту
rada.gov.ua

Духовність – основа екологічного мислення

27 лютого Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління Міністерства енергетики та захисту довкілля України провела Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Виховання духовності особистості у контексті реалізації цілей сталого розвитку України».

Співорганізаторами заходу виступили МОН України, Відділення вищої освіти НАПН України, Громадська рада з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями при МОН України, Київська муніципальна академія музики ім. Р.М. Глієра, Товариство «Знання» України; Громадська спілка «Всеукраїнський Собор», Всеукраїнський благодійний фонд «Східноєвропейська гуманітарна місія» та Міжнародна громадська організація «Всеукраїнська християнська служба».

Мета конференції полягала у пошуку шляхів досягнення цілей сталого розвитку українського суспільства на основі актуалізації сутнісного взаємозв'язку

духовності, екології та освіти; а також вироблення пропозицій щодо упровадження духовних та екологічних цінностей у педагогічний процес закладів освіти України.

У конференції взяло участь понад сто учасників, серед яких духовні лідери релігійних конфесій різних церков України, представники органів державної влади і неурядових громадських організацій, вчені-філософи, екологи, економісти, біологи, психологи, педагоги, мистецтвознавці, викладачі, студенти й аспіранти державних і приватних закладів вищої та загальної середньої освіти, журналісти. Учасників заходу привітали предстоятелі усіх чинних церков України.

Головував на конференції ректор Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління, член-кореспондент НААН України **Олександр Бондар**. Він наголосив на необхідності широкого суспільного діалогу з проблеми гармонізації екологічного, освітнього й духов-

ного складників сталого розвитку України, результатом якого має стати дійова співпраця. Стан довкілля, екологічне і соціальне майбутнє людства не залежать від конфесійної приналежності та політичних уподобань, а є спільною проблемою, розв'язання якої вимагає цілісного бачення, міждисциплінарного підходу і об'єднання зусиль. Усі мають об'єднатися задля реалізації Цілей сталого розвитку та Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року.

Було проведено експертні дискусійні панелі: «Горизонт духовності виховання» (модератор – проректор з інноваційного та технологічного розвитку Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління **Олена Отич**); «Роль інститутів громадянського суспільства у взаємодії соціуму і природи» (модератор – перший проректор з науково-педагогічної роботи Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління **Георгій Фінін**), а також секційні засідання – «Екологічні та духовні основи сталого розвитку українського суспільства у XXI столітті» і «Соціально-філософський, мистецький та психолого-педагогічний дискурс взаємодії людини і природи».

За результатами конференції опубліковано збірник матеріалів та ухвалено резолюцію, у якій зазначено, що економічна, політична, соціальна та екологічна кризи, в яких опинилася Україна, зумовлені передусім причинами духовного порядку. Життєво важливим є культивування в українців, починаючи з раннього віку, духовних, моральних та екологічних цінностей, виховання бережливого ставлення до природи, відповідальності за її збереження й відновлення, формування здорового способу життя та активної громадянської позиції. Проблеми мають розглядатися у широкому міждисциплінарному контексті, що інтегрує соціально-екологічний, духовно-моральний та виховний зміст.

Олена ОТИЧ,
проректор з інноваційного
та технологічного розвитку
Державної екологічної академії
післядипломної освіти
та управління,
доктор педагогічних наук,
професор

Сергій МАКСИМЕНКО,
академік-секретар відділення
психології, вікової фізіології та
дефектології НАПН України

Шановні друзі!

Зараз, у зв'язку із одночасністю та багатовекторністю кризових процесів – як то світовою фінансовою кризою, війною і політичною нестабільністю, пандемією коронавірусу і обмежувальними заходами з цього приводу в нашій країні і світі в цілому – з'являється багато занепокоєння, тривожних станів, страхів. Це є нормальною реакцією людини на незвичні обставини. Щодо пандемії – хтось боїться заразитися, інші – стати тією частиною ланцюгу, який може розповсюджувати вірус. Хтось боїться, що в суспільстві можуть обурюватися, якщо навіть просто чхнув. Хтось переживає, що можуть закритись магазини, чи перестане функціонувати транспорт і важко буде дістатись до рідних. Хтось вагається, чи виходити з дому, чи їхати до літніх батьків, щоб не принести вірус. Багато тривожних і сумних новин ми чуємо з інших країн. Пандемія – серйозна проблема всього людства, і ми – його частина.

Великим прикладом згуртованості, підтримки, поведінки в надзвичайній ситуації є Китай.

У таких ситуаціях кожному важливо робити для себе і для інших те, що можливо. Наприклад, помічати і конкретизувати свої страхи, називати їх. Не ігнорувати, не заїдати, заговорювати чи компульсивно скуповувати гречку «про всяк випадок». Просто прислухайтесь до себе, про що ваша тривога. Просто назвіть свій конкретний страх. Щоб опанувати тривогу, можна вести щоденник, де записувати свої почуття, думки, стани. Помічайте, коли і від чого тривога збільшується чи зменшується. Так ви можете зрозуміти, що вам допомагає менше тривожитись і користуватись цим.

Зараз із соціальних мереж та СМІ летять потік різноманітних порад, що робити і як там в інших країнах ведуть боротьбу з коронавірусом. Це – один із засобів, крім функції прямого інформування, за допомогою якого суспільство, тобто кожний із нас, опановує свої страхи.

Нагальною потребою є визнання реальності. Важливо визнати реальну загрозу пандемії. Варто утриматись порівнювати COVID-19 із грипом чи простою простудою, виправдовувати все теоріями змови чи чимось ще. Така поведінка означає знецінення і легковажне ставлення до проблеми, що, в свою чергу, може призвести до фатальних наслідків. Треба бути відповідальними, мислити тверезо та сприймати критично.

Напевно, ви вже читали велику кількість порад поважних експертів щодо заходів безпеки. Уважно прислухайтесь до рекомендацій медиків. Часто і ретельно мити руки, користуватись дезінфекторами, не чіпати лице руками, не вітатись за руку, не торкатись поверхонь загального користування (такі, як, наприклад, поручні в метро, кнопки ліфта тощо), використовувати одноразові рукавички та респиратори (за потребою), маски, які хоча і не допомагають уникнути вірусу, але унеможливають торкання лиця руками. Зберігати дистанцію, уникати великого скупчення людей у приміщеннях, провітрювати кімнати, автомобілі частіше, зробити невеликий запас продуктів, ліків, які вам потрібні щодня, на два тижні, на випадок більш жорсткого карантину та інше. Ці заходи зараз дуже потрібні для превенції та уповільнення розповсюдження вірусу.

Усе це досить незвично для нас і потребує значної уваги перші дні, доки сформується звичка. Це неабиякі зусилля мозку, а постійна напружена довольної уваги – втомлює. Але, за декілька днів тривога з цього приводу зменшиться.

Дивіться страху в очі, зберігайте спокій, розсудливість, зв'язок із реальністю та мисліть, будьте відповідальними, уважними до себе та оточуючих. Допомогайте один одному.

Все буде добре!

Триває розроблення професійних освітніх стандартів

10 і 12 березня в Інституті педагогіки НАПН України відбулися зустрічі з фінськими учасниками проекту «Навчаємось разом» щодо питань, що стосуються розроблення стандарту професійної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти та науково-методичного супроводу його імплементації.

Учасниками зустрічі були міжнародний експерт, директор школи, экс-президент Міжнародного союзу директорів шкіл, экс-президент Фінської асоціації директорів шкіл **Арі Покка**; радник з питань освітнього середовища та основних стандартів фінсько-українського проекту «Навчаємось разом» **Яркко Лампіселька**; експерт проекту «Навчаємось разом» **Тетяна Петренко**.

Інститут педагогіки НАПН України представляли член робочої групи з розроблення професійного стандарту за професією «Керівник закладу загальної середньої освіти», завідувач відділу економіки та управління ЗСО, Президент Асоціації керівників шкіл України **Олена Онаць**, наукові працівники відділу міжнародних зв'язків та наукової співпраці **Олександр Малихін** і **Наталія Арістова**.

Фінських колег цікавила думка освітан-практиків – управлінців, та педагогів-науковців щодо змісту професійного стандарту, ставлення до нього фахівців, а також бачення фахівців щодо параметрів складників стандарту з перспективою на 20-30 років.

Арі Покка зазначив, що професійні стандарти для керівників шкіл і вчителів є у багатьох країнах, але у Фінляндії вони відсутні як окремий документ. Але ступінь довіри до школи, до директора й учителя достатньо високий. Такою ж великою є особиста відпо-

відальність вчителя і керівника, моральне лідерство.

Олена Онаць поділилась спільними напрацюваннями цього питання науковців Інституту педагогіки НАПН України та Асоціації керівників шкіл України, зокрема представила «Базовий стандарт професійної діяльності директора школи України», розроблений спільно українськими науковцями-управлінцями, Асоціацією керівників шкіл України (АКШУ), Науковим інститутом освітнього менеджменту (NSO) та Асоціацією директорів шкіл Нідерландів (VVO), що його було створено кілька років тому під час реалізації проекту UDEM «Україна – Нідерланди. Освіта і менеджмент».

Позиція керівників шкіл України і науковців з проблем управління спільна щодо того, що стандарт не має бути інструментом лише для контролю. Цей документ має бути гнучким, враховувати мінімальні обов'язкові вимоги для того, хто хоче стати директором школи, і має давати відповідь досвідченому директору на пи-

тання, як стати успішним керівником.

У ході дискусії учасники погодились, що найбільш продуктивним буде розгляд діяльності керівника закладу, як лідера педагогічного колективу, який має стратегічне мислення і може його реалізувати у своїй управлінській діяльності; ефективного менеджера-організатора, успішного керівника закладу, що є професійним та автономним. Для подальшої плідної роботи було запропоновано продовжити дискусію та запросити до неї компетентних керівників-практиків з різним досвідом із закладів загальної середньої освіти України.

Довідково:
Роботу над професійними стандартами працівників закладів загальної середньої освіти розпочато у 2019 році у рамках проекту МОН України спільно з проектом «Фінська підтримка української школи». Стратегічні сесії з розроблення документів відбулися 16-18 грудня 2019 року і 29-31 січня 2020 року. Націо-

нальний директор проекту «Навчаємось разом» Роман Шиян, керівник проекту з фінської сторони – Арто Ваахтокарі. Активну участь у розробленні проекту беруть Олена Лінник (Директорат дошкільної та шкільної освіти МОН України), Вадим Карандій (директор Українського інституту розвитку освіти), Лілія Гриневич (проректор Київського університету імені Бориса Грінченка), інші відомі представники освітнянської громадськості. Від НАПН України у розробленні стандартів беруть участь академік-секретар відділення загальної середньої освіти НАПН України Олександр Ляшенко, вчені Інституту педагогіки НАПН України Тетяна Засєкіна, Тетяна Мачача, Валентина Новосьолова, Олена Онаць.

Лідія ПОПОВИЧ,
науковий співробітник відділу економіки та управління Інституту педагогіки НАПН України,
кандидат педагогічних наук

Увага - міжнародний конкурс!

Міжнародна асоціація позашкільної освіти презентує Міжнародний проект «Дистанційне навчання у позашкільній освіті», мета якого – організація дистанційного навчання в системі позашкільної освіти.

В рамках проекту учасники презентують свої успіхи і напрацювання з дистанційного навчання за різними напрямками позашкільної освіти в будь-якій формі (відео-, фото-, аудіо-, графічна, текстова інформація, заняття, лекції, семінари, уроки, консультації тощо).

Проект триватиме з 16 квітня по 15 травня 2020.

Для участі необхідно зробити п'ять кроків:

I – зареєструватися в On-line формі (16.04-25.04.2020);

II – отримати офіційний банер учасника міжнародного проекту (до 30.04.2020);

III – розмістити свій проект і банер учасника на сторінці соціальної мережі Facebook (до 10.05.2020) <https://www.facebook.com/events/1071802856522923>;

Вказати хештеги:

#ASE, #After_School_Education, #E_Learning, #E_Learning_After_School_Education, #IAASE #Внешкольное_Образование, #Дистанционное_Обучение_ВО;

IV – пройти голосування (до 14.05.2020);

V – отримати результати підсумків (15.05.2020).

Проекти, які наберуть найбільшу кількість «лайків» буде розміщено на сайті «Позашкільна освіта» (pou.org.ua), автори проектів отримають подарунки від організаторів.

Організатори та співорганізатори проекту Міжнародна асоціація позашкільної освіти, Національний палац дітей (Болгарія), Будинок дітей та молоді м. Прага (Чехія), Палац школярів ім. М. Утемісова, ГУ «Комплекс» Дитячий садок-школа-гімназія № 47» (Казахстан), Школа мистецтв ім. Julius Sinius у м. Швянченіс (Литва), Центр молоді ім. Генрика Джордана в Кракові, Кафедра художньої освіти (Інститут дошкільної та шкільної педагогіки) Педагогічного університету (Польща), Центр вільного часу, Факультет гуманітарних і природничих наук Пряшівського університету (Словаччина), Кафедра позашкільної освіти Інженерно-педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Асоціація міст України, Сектор змісту позашкільної освіти та гурткової роботи Інституту модернізації змісту освіти (Україна).

Участь безкоштовна.

Ярослав БИКОВСЬКИЙ,
викладач НПУ ім. М.П. Драгоманова,
кандидат педагогічних наук

У Луцьку відбулася III Зимової школа УАДО «Європейські індикатори якості освітніх досліджень»

1 лютого 2020 року у Луцьку завершила роботу III Зимової школа Української асоціації дослідників освіти (УАДО) «Європейські індикатори якості освітніх досліджень». Захід відбувся в рамках реалізації проекту Європейського Союзу Еразмус+ на прями Жан Моне «Європейські індикатори якості освітніх досліджень для розширення можливостей освітян в Україні» (№ 87032-EPP-1-2017-1-UA-EPPJMO-SUPPA).

Організатори Школи – Українська асоціація дослідників освіти спільно з Луцьким національним технічним університетом за фінансової підтримки Програми Еразмус+ Європейського Союзу.

Урочисте відкриття відбулося в приміщенні бібліотеки Луцького національного технічного університету. Учасників гостинно привітав господар, ректор Луцького НТУ **Петро Савчук**. Зі словами привітання до учасників звернувся президент УАДО **Світлана Шудло**, а віце-президент УАДО **Оксана Заболотна** розповіла про історію та місію організації. Вийшов на сцену зв'язок і побажав плідної роботи учасникам Зимової школи менеджер проектів Національного Еразмус+ офісу в

Україні **Петро Крайнік**.

Учасниками школи стали 25 молодих науковців, які пройшли конкурсний відбір. Вони представляли заклади вищої освіти усіх областей України. Діяльність школи проходила в атмосфері тісної співпраці всіх її учасників. Тренери ділилися цікавим досвідом, знайомили з інноваціями в сфері освітніх досліджень. Зокрема, загальний огляд Європейських індикаторів якості освітніх досліджень представила Оксана Заболотна (Умань). Сергій Курбатов (Київ) познайомив з найбільш авторитетними системами міжнародних університетських рейтингів (ARWU, QS, THE World University Rankings), а на практичному занятті учасники зробили SWOT-аналіз цих систем. Професор **Олена Ковальчук** (Луцьк) ознайомила з найважливішими передумовами написання успішних грантових пропозицій, а в останній день школи її учасники представили власні проекти, які стали результатом їх спільної роботи в групах. Доцент **Володимир Сацик** (Київ) охарактеризував сучасні стандарти академічного письма для молодих дослідників. Доцент **Наталія Горук** (Львів) розкрила

особливості використання наративного підходу в якісних педагогічних дослідженнях. Доцент **Тетяна Лісова** (Ніжин) познайомила з теоретичними підходами та методами оцінювання в міжнародних порівняльних дослідженнях (TIMSS, PIRLS, ICCS, TEDS-M, ICILS, SITES, PISA, TALIS, PIAAC). Професор **Світлана Шудло** (Дрогобич) та доцент **Тетяна Медіна** (Чернівці) познайомили з емпіричними методами в освітніх дослідженнях (на прикладі наукових досліджень, використаних в проектах УАДО і проведених серед представників румунської та угорської національної меншин). Професор **Олександр Длугопольський** (Тернопіль) окреслив європейські стандарти акредитації освітніх програм. Доцент **Людмила Загоруйко** (Умань) ознайомила з міжнародними наукометричними базами даних як платформами для представлення наукових здобутків. Доцент **Юрій Ковальчук** (Київ) охарактеризував програму Mendeley, яка є складником міжнародної мережі науковців, і на прикладах показав, яким чином можна керувати бібліографічною інформацією дослідника.

До участі у Школі було запроше-

но національного експерту проекту PISA, методиста Українського центру оцінювання якості освіти, доцента **Марію Мазорчук**, яка розкрила особливості аналізу та інтерпретації даних міжнародних досліджень (на прикладі PISA).

Учасники Школи підтвердили готовність провести до 31 березня 2020 р. у своїх освітніх закладах тренінг (семінар) за результатами навчання з метою поширення одержаних знань та навичок.

Насиченою і змістовною була культурна програма, організована господарями заходу – Луцьким технічним університетом. Зокрема, учасники школи відвідали Замок Любарта та інші об'єкти архітектурної спадщини Луцька, Музей сучасного українського мистецтва Корсаків, музей Волинського бджільництва, виставу Волинського музично-драматичного театру, що залишило в усіх учасників не лише приємні спогади, а й створило базис культурного єднання представників різних регіонів України.

Світлана ШУДЛО,
президент Української асоціації дослідників освіти,
м. Луцьк – м. Дрогобич

«Панацеї немає. Імунітет – це завжди власні щоденні зусилля особи, яка хоче бути здоровою»

Слово «імунітет» не так давно увійшло в щоденний ужиток. Однак тепер його можна зустріти не тільки в медичних наукових дослідженнях, науково-популярній літературі – часто-густо соціальні мережі рясніють розмовами про імунітет і БАДи або настрій, або погоди... І майже кожен візьметься тлумачити про імунітет з виглядом знавця.

Однак професіоналізм і науковий підхід потрібен в усьому і завжди, особливо, що стосується здоров'я. Тому наш діалог – з фахівцем лікарем – клінічним імунологом. Це **Леся Михайлівна Панченко**, керівник лабораторії імунології Інституту травматології та ортопедії НАМН України, кандидат медичних наук. Їй слово.

«Кожна людина в силах повною мірою якщо не «виростити», то хоча б не «знищити» свій імунітет»

Дійсно, нині лікар будь-якої спеціалізації, приступаючи до лікування пацієнта, збираючи анамнез, намічаючи методи діагностики й лікування, прогножуючи перебіг і результат захворювання, не може не спиратися на відомості про імунітет пацієнта.

– **Леся Михайлівно! Імунітет – це несприйнятливості, опірність організму до інфекційних агентів і чужорідних речовин, які викликають деструкцію його клітин і тканин. Імунітет характеризується зміною функціональної активності переважно імуноцитів (клітин імунної системи) з метою підтримки гомеостазу (сталості) внутрішнього середовища. Виходячи зі сказаного, чи є генетична зумовленість імунітету? Чи можна його «виростити» або «знищити»?**

– Звичайно є. Імунітет ділять на вроджений (спадково закріплений) і набутий (несприйнятливості людини до інфекційних захворювань, що виникає протягом його життя). Набутий імунітет формується після перенесеного захворювання або вакцинації. Основне завдання імунної системи – розрізняти «своє» і «чуже». З певних причин можуть виникати її «поломки», і тоді імунна система може сприймати «чуже» як «своє» (саме так відбувається при розвитку пухлинного процесу), або навпаки, «своє» як «чуже» (аутоімунні захворювання – ревматоїдний артрит, розсіяний склероз, псоріаз і багато інших). Кожна людина в силах повною мірою якщо не «виростити», то хоча б не «знищити» свій імунітет.

Відомо безліч факторів, які пригнічують роботу імунної системи. І тут на перше місце я поставила б стрес. Відомо, що різке зниження імунітету виникає при стресах і поза межних навантаженнях. Виділено групи ризику людей в залежності від їх професій, які включають льотчиків, авіадиспетчерів, військовослужбовців в «гарячих точках», пожежних і рятувальників МНС, поліцейських, професійних спортсменів тощо. Під загрозою також знаходяться люди, специфіка роботи яких не дозволяє дотримуватися режиму сну й відпочинку, харчування й фізичних навантажень. Особливе місце належить моїм колегам – лікарям хірургічних спеціальностей.

До інших несприятливих факторів належать шкідливі звички – куріння, зловживання алкоголем, зниження рухової активності. Не можу не звернути увагу на надмірну любов до всіляких гаджетів у дорослих і, особливо, у дітей і підлітків. Зараз (я не маю на увазі карантин) більш звична картина – дитина з телефоном, планшетом або перед монітором комп'ютера, екраном телевізора, ніж на прогулянці на свіжому повітрі.

Не можна скидати з рахунків значне погіршення екології, невідповідне санітарно-гігієнічним нормам якість повітря, води, продуктів харчування.

«Я б не рекомендувала намагатися коригувати імунітет самостійно, хоча спокуса дуже велика»

– **Чи може людина, не звертаючись до фахівця, судити про свій імунітет і намагатися його скоригувати?**

– Про погіршення стану імунітету завжди свідчать часті простудні захворювання, тривалий їх перебіг або рецидиви хронічної патології, що погано піддаються лікуванню. Я б не рекомендувала намагатися коригувати імунітет самостійно, хоча спокуса дуже велика – цілодобова реклама препаратів, що «покрощують імунітет» і антибіотиків на ТБ, білбордах і в друкованих виданнях.

– **Чи не потрібно з певною періодичністю звертатися до лабораторного дослідження імунітету так само, як рекомендовано робити аналіз крові?**

– Якщо з'явилися проблеми зі здоров'ям, не дивлячись на адекватне і своєчасне лікування, правильним буде звернутися до сімейного лікаря та / або до імунолога, який вислухавши ваші скарги, визначить систему діагностичних заходів та консультацій. Без кваліфікованої допомоги, взяти навіть величезний перелік аналізів, пацієнтові не обійтися: тільки фахівець, спираючись на скарги, дані анамнезу життя і захворювання, зможе підібрати найбільш інформативні імунологічні тести. І вже на підставі результатів клінічного і лабораторно-інструментального обстеження відповідно розробить план лікування і диспансерного спостереження.

«Недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення значно обмежує можливості українських вчених»

– **Знаю, що Ви як науковець, як істинний дослідник берете участь в наукових конференціях, в тому числі міжнародних. Можете оцінити розвиток імунології як напряму сучасної медицини в Україні? Наскільки важливі ці дослідження для розвитку медицини?**

– У нашій країні багато висококваліфікованих фахівців-імунологів, в тому числі і світового рівня, однак недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення значно обмежує можливості українських вчених.

Імунологія як галузь медичної науки в Україні почала формуватися у 80-ті роки минулого століття в окремих лабораторіях, створених в науково-дослідних інститутах (пульмонології, урології, ортопедії). Перша кафедра клінічної імунології та алергології в Україні була заснована в 1994 році у Національному медичному університеті професором Георгієм Миколайовичем Дранніком. Він же є організатором і першим президентом Українського товариства фахівців з імунології, алергології та імунореабілітації (1999 рік). І лише у 2002 році був підписаний наказ МОЗ про подальший розвиток клінічної імунології в Україні.

До теперішнього часу істотно зросла кількість кафедр клінічної імунології в системі вищої і післядипломної освіти, які стали науково-практичними центрами обласного чи регіонального значення. Крім того майже в усіх клінічних інститутах Національної академії медичних наук України є підрозділи імунологічного профілю.

Дослідження в області імунології вкрай важливі для розвитку медичної науки і практики, про це свідчать збільшення частоти вродженої патології, зростання інфекційних, онкологічних і аутоімунних захворювань.

– **В яких напрямках розвиваються наукові дослідження з імунології (хоча ми розуміємо, що без клінічного складника це також неможливо)?**

– Широке поширення отримали наукові дослідження на стику спеціальностей (урологія – імунологія, стоматологія – імунологія).

Як приклад можу навести тісну співпрацю клініцистів ортопедів-травматологів, імунологів, мікробіологів, неврологів, реабілітологів, яке протягом кількох десятиліть проводиться в нашому Інституті, і дає можливість розробляти унікальні методики діагностики, лікування і реабілітації пацієнтів і отримувати відмінні результати.

Прикладом плідної співпраці науково-дослідних колективів можуть бути спільні масштабні дослідження з вивчення імунних порушень у поранених і постраждалих учасників АТО, в яких поряд з іншими установами НАМН України – Інститутом нейрохірургії ім. акад. А.П. Ромоданова та Інститутом медицини праці імені Ю.І. Кундієва, брали участь співробітники лабораторії імунології нашого Інституту.

Тривають також спільні наукові дослідження з Інститутом біологічної хімії ім. Ф.Д. Овчаренка НАН України та Національним медичним університетом імені О.О. Богомольця (кафедра хірургічної стоматології): вивчено вплив наночастинок срібла та золота на стовбурові стромальні клітини кісткового мозку людини і запропоновано методику використання наночастинок срібла, золота і їх комбінацій в лікуванні хворих з хірургічною і ортопедо-травматологічною патологією.

«Медицина як суспільний інститут і як наукова галузь в Україні традиційно тримається на особистостях»

– **Ви складаєте частину лікарської династії з трьох поколінь. Скажіть, що, на Ваш погляд необхідно зберегти в медичних традиціях України, а що – піддати негайній трансформації?**

– Коли я отримувала розподіл після закінчення медінституту, мені дуже хотілося потрапити на роботу в наш Інститут (в той час Київський інститут ортопедії), де працював мій батько Панченко Михайло Карпович – видатний вчений, талановитий хірург і незвичайна людина. Але в МОЗ відповіли: у медицині не повинно бути установ батьків і дітей. Наступність поколінь заохувалася де завгодно, тільки не в медицині. Прошли роки і на прикладі медичних династій моїх колег зараз уже фахово підтверджую, як все-таки чудово, коли любов до професії, відданість лікарському ідеалу, знання і досвід передаються з покоління в покоління.

Взагалі хочу сказати, що медицина як суспільний інститут і як наукова галузь в Україні традиційно тримається на особистостях.

До того, що вже зазначила, згадаю синдром емоційного вигорання (СЕВ) (поширена назва – професійне вигорання). Широкого розголосу цей синдром отримав в 80-х роках завдяки американському психіатру Герберту Фрейденбергеру. Він спостерігав крайню втому, дратівливість і розчарування у колег – медпрацівників.

Є особисті причини РЕВ – низька самооцінка і недостатня самоповага, почуття несправедливості і нереалістичні очікування з приводу професії, особливо у молодих фахівців. Лише деякі складники, що сприяють вигоранню: прилюдна критика і несправедливі стягнення; емоційна насиченість контактів з іншими людьми; високий рівень відповідальності; часті вимушені надмірні навантаження, що не відповідають законодавчо закріпленим нормам, несправедлива оплата праці. Як ви розумієте, особисті тісно пов'язані із зовнішніми, організаційно-правовими, економічними тощо.

Хочеться, щоб на державному і суспільному рівнях докорінно змінилося ставлення до медичних працівників.

«Варто невідкладно вугілити фактори, що гнітюче діють на імунну систему, особливо шкідливі звички, і постаратися їх усунути до того, як вони встигнуть незворотно зашкодити вам»

– **Що б Ви порадили нашим читачам з приводу збереження, підвищення імунітету, і не тільки в зв'язку з нинішньою пандемією COVID-19?**

– Панацеї немає. Імунітет – це завжди власні щоденні зусилля особи, яка хоче бути здоровою.

(Закінчення на с. 8)

12 березня у рамках Одинадцятої міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти» та виставки освіти за кордоном «World Edu» мала відбутися Науково-практична конференція «Національна ідентичність як проблема науки й освіти». На конференцію зареєструвалося майже 200 учасників, на пленарному засіданні планували виступити доповідачі з Білгород-Дністровського й Ізмаїла (Одеська обл.), з Дніпра і Львова, Миколаєва і Харкова, з Глухова і Шостки (Сумська обл.), Києва й Мангуша (Донецької обл.). Проблематика заявлених доповідей охоплювала філософські, історіософські, історичні, культурознавчі, педагогічні,

освітньо-виховні й інші аспекти, що об'єднали у спільному розумінні нагальності обговорення вчених Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук України, професорів провідних університетів і регіональних ЗВО, освітян-практиків з профтехучилищ і шкіл, методичних центрів і закладів позашкільної освіти. З причин пандемії COVID-19 та загальнонаціонального карантину заходи було перенесено на невизначений термін. Статтею видатного вченого Володимира Мельниченка ми розпочинаємо низку публікацій із заявленої конференцією проблематики.

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО, доктор історичних наук, академік НАПН України, почесний академік НАМ України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

Це ж у Дружньому посланні «І мертвим, і живим...» переможно звучить геніальна поетична дефініція:

*В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.*

Вчитаємося і вслухаємося:

*Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Тую славу. Та читайте
Од слова до слова,
Не минайте ані титли,
Ніже тії коми,
Все розберіть... та й спитайте
Тойді себе: що ми?..
Чий сини? яких батьків?
Ким? за що закуті?..
То й побачите, що ось що
Ваші славні Брути:
Раби, подножки, грязь Москви...*

Тарас Шевченко навчив українців, що закуті люди не перемагають і не створюють єдину націю... Тому блискуче сформульована тема нинішньої науково-практичної конференції насамперед нагадала мені Шевченкові заповіді, і перший серед них – «кайдани порвіте».

Які кайдани заповідав порвати національний Пророк? Давайте нарешті прочитаємо його «Заповіт», абстрагуючись від звичної радянської традиції й опираючись на підказ, який Шевченко залишив у поемі «Кавказ», написаний у листопаді 1845 р. за п'ять тижнів до «Заповіту», де вказано на тих російських, імперських можновладців, які навчать «Кайдани кувати, / Як і носить!..»

Заповівши нам, українцям, порвати російські кайдани, Шевченко, по суті, сформулював на тривалий історичний час, аж до ненароджених нащадків, українську національну ідею, яку ми вповні досі не реалізували, – формування й усвідомлення усталеної національної ідентичності.

Шевченкові довелося значно довше від пророка Мойсея виводити свій народ із «єгипетського полону» в царство волі й національної ідентичності. Він і зараз очолює наш,

український, похід, адже в згаданому «Заповіті» заявив, що «полине до самого Бога» лише після того, «як понесе з України у синее море кров ворожу...» Шевченкова душа залишається на землі, серед українців і несе важку покуту за можновладців, які досі не дають змоги народові вибороти достойне життя...

В цьому немає нічого містичного. Нагадаю, що духовну силу Кобзареві поезії нутром відчували його найлютіші вороги. Скажімо, слідство у справі Кирило-Медодіївського братства найбільшу загрозу для Російської імперії вбачало в тому, що з Шевченковими «любимими стихами в Малороссии могли поселяться и впоследствии укорениться мысли... о возможности Украины существовать в виде отдельного государства».

Це здавалося неймовірним, адже й справді пройшло маже півтора століття до реалізації взагалі немислимого для того часу передбачення. Тим більше, працівникам ІІІ відділу власної його імператорської величності канцелярії – вищого органу таємної політичної поліції – не відмовиш в особливо гострому жандармському нюхові на головну небезпеку для Російської імперії, що неминуче випливала з Шевченкових поезій – незалежність України.

Сто років тому в історично нових умовах Михайло Грушевський сформулював імператив Нової України, який відкривав їй шлях до національної ідентичності: «Перше, що я вважаю пережитим і віджитим... це наша орієнтація на Московщину, на Росію...» Він різко заявив, що вважає визволення від «песього обов'язку» перед Москвою надзвичайно важливим і цінним. Але насправді тоді цього не сталося... Втім, відбулася теоретизація поетового Слова, а вогненність його Заповіту і в радянські часи палила душу великих українців.

Досить нагадати пронизливі рядки незабутнього Василя Стуса, який у другій половині ХХ століття по-шевченківськи сильно й переконливо заявив про ключове завдання самоідентифікації України – розірвання московських кайданів:

*Боже, не літості – лютості,
Боже, не ласки, а мсти,
дай розірвати нам пута ці,
ретязі ці рознести.*

У наші дні найжорсткіше нагадує про Москву національний класик Дмитро Павличко, який ще у 2012 р. писав у вірші «Я вбитий був під Крутами...»

*Я, кулею московською
Пробитий на проліт,
Встаю, щоб знов послухати
Шевченків Заповіт.*

В моє завдання не входить занурення в історіографію проблеми, тому згадаю лише видатного вченого – шевченкознавця, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, глибоко шанованого мною Івана Дзюбу, який на початку ХХІ століття видав книгу «Україна у пошуках нової ідентичності», складену зі статей, виступів, інтерв'ю, памфлетів, створених протягом більш як 40 попередніх років. Академік описав оптимальний для початку нинішнього століття варіант розвитку двох рівнів національної ідентичності – української етнічної ідентичності та ідентичності України як держави:

«Це – культивування ідентитету політичного громадянства як широкої рамки для різних етнічних і культурних ідентичностей. Тобто, утворення модерної української політичної нації навколо етнокультурної домінанти корінного етносу. Обличчя цієї української політичної нації визначалося б творчою енергією як українського народу, так і представників усіх інших національностей, при взаємодії та взаємовпливі всіх чинників. Тобто, це має бути держава українського народу, в якій належне місце забезпечуватиметься представникам усіх національностей та всім етнічним групам. Усім їм має бути законодавчо забезпечене право на різні форми суспільно-культурної самоорганізації та вільний розвиток рідної мови й культури...»

Отже, створення широкої і гнучкої соціокультурної структури з енергетично потужним потенціалом в образі української національної культури є, на мій погляд, головною проблемою пошуку нової ідентичності України.

Гостра небезпека для національної ідентичності, пов'язана з агресією Росії, затребувала наукового аналізу й переосмислення проблеми в якісно новій історичній ситуації. На мою думку, в цій царині проливним стало фундаментальне чотири томне видання доктора історичних наук, професора, академіка Василя Ткаченка. З ученим усвідомлюємо-висновуємо, що Росія – це постійний ментальний виклик Україні, на який необхідно безперервно знаходити адекватну відповідь, **формуємо українську національну ідентичність як рівнозначну фактору національної безпеки.**

Автор особливо чітко й виразно пише про новий період набуття національної ідентичності – консолідації суспільства навколо справді наукового «проекту майбутнього»: «Коли хочемо рухатися вперед, то в основі такого проекту мало б стати осмислення викликів сучасного глобалізованого світу, визнання рівня наявних ресурсів та ступеню нашої готовності відповісти на ці виклики».

У контексті нашої конференції вкрай важливо зазначити, що доктор політичних наук, академік Петро Мироненко, оцінюючи стратегічні висновки Василя Ткаченка, напрочуд точно зазначив:

«Держава, котра не дбає про розвиток гуманітарної освіти і науки, втрачає шанс сформувати громадянське суспільство та врешті отримує індивідуальну масу, якій все одно де жити, на кого працювати, кому служити. У кінцевому підсумку держава втрачає саму себе – припиняє своє існування». Нагадаю, що **найзапашливіша Шевченкова засторога – «Погибнеш, згинеш, Україно, / Не стане знаку на землі...» – по суті пов'язана з небезпекою втрати національної ідентичності в умовах московського домінування. Новітня історія України переконливо показала, що не можна забувати, тим більше, ігнорувати заповіді й застороги національного Пророка.**

Драматизм нинішньої ситуації ще й у тому, що проблема, яку ми розглядаємо, фактично стала розмінною картою в сучасних політичних ігрищах з телеекранною участю незлічених політологів, політехнологів, експертів, аналітиків, консультантів, радників, коментаторів, чимало з яких, сказати б, диспергують, тобто, буквально подрібнюють механічним способом, пережовують, залежно від політичної позиції, тверді, науково незаперечні, але незручні факти в дрібні, малоспроможні фактики чи й узагалі розчиняють їх, зливаючи в небуття. З іншого боку, щоденний фактизм, сиріч, абсолютизація чистих фактів без їх аналізу й узагальнення, став бичем публічного наукового глумлення сучасних проблем. Отже, йдеться не про заперечення присутності в ефірі перелічених спеціалістів, серед них є і серйозні фахівці, а про те, що всі вони, без винятку, позиціонують себе інтелектуалами та часто-густо не є ними. Воістину, надто багато говорять саме ті, кому нічого сказати, і чимало пересічних людей заплутуються в потоці бездумно-зайвих слів. «Бо марнота... в многості слів, але ти бійся Бога!» – підказує нам Книга Еклезіастова.

Значно меншу можливість маємо почути вчених, які вміють робити конкретну справу, і, якби ті, котрі цього не вміють, але вчать інших, зачерпнули де-яку наукових знань й інтелекту, тобто здатності думати, мислити, діяти, то це так пішло б на користь їм, і людям, до яких звертаються. Не кажу вже про купу депутатів, інших можновладців – їм би так корисно було познайомитися з науковою візією проблеми. Може тоді, говорячи словами Шевченка, «Розпадеться луда. На очах ваших неситих...» Утім, напевно...

Ми наслідуюмо гірші сенси кремлівсько-російської дійсності. Так трапилося, що в 90-х рр. минулого століття, коли жив у Москві, писав у тамтешній центральній пресі: «...Кремлівським пожиттям, які зосередили всі сили на особистому збагаченні та політичній боротьбі за утримання влади, ні до чого залучати... видатних людей і взагалі чесних учених до осмислення нинішнього стану і майбутнього країни». Хіба це не викликає гірких асоціацій з українською дійсністю?

Згадується англійський філософ Френсіс Бекон, який давним-давно зауважив, що науку зневажають лише невігласи, а мудреці користуються нею. **Хочеться нарешті бачити владу в Україні мудрою, бо насправді без учених і мислителів неможливо завершити процес усталення і зміцнення національної ідентичності...**

До речі, капітальне наукове видання вже згаданого Василя Ткаченка, представлене минулого року на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка, навіть не було номіноване новозатвердженим Комітетом («Шевкомом», як його називають). Цей системний промах виявив убивчо низький рівень осмислення частиною нинішніх інтелектуалів проблеми національної ідентифікації в Україні...

Міцно тримаючись своєї теми, наголошу, що **вплив поетичних творів Тараса Шевченка на самосвідомість українців, особливо молодих, завжди перевершував авторитет наукових аргументів, отже, лише союз учених і освітян гарантує духовний успіх у роботі зі школами та студентами.**

Що й говорити, національна ідентичність не є природженою рисою, проте саме цей творчий союз здатен допомогти новим поколінням усвідомити конгеніальну Шевченкові поетичну максиму великої Ліни Костенко, що справедлива для всіх народів:

*Народ не вибирають.
І сам ти – тільки брунька
у нього на гіллі.
Для нього і живуть,
за нього і вмирають,
ох, не тому, що він
найкращий на землі!*

Якось французький письменник, нобелівський лауреат Ромен Роллан мудро зауважив, що людський світ живиться крупіями істини і великою кількістю брехні. Шукаймо крупіці істини!

«Биття небайдужого серця»

Слово про сучасного українського класика Олега Черногуза

Незабаром, 15 квітня, український письменник, журналіст, редактор журналів «Перець» та «ВУС», автор численних книжок у жанрі гумору і сатири, автор першого сатиричного роману в українській літературі Олег Черногуз відзначає свій день народження.

Його «Аристократом із Вапнярки» зачитувалися мільйони людей (твір виходив сім разів понад сотисячним накладом!). Те саме можна сказати й про його сатиричні романи «Претенденти на папаху», «Вавилон на Гудзоні»,

«Веселі поради» й ін. Багато творів письменника перекладено іноземними мовами. Олег Черногуз удостоєний престижної літературної відзнаки «Золоті письменники України».

Тепер Олег Черногуз й активний публіцист – у періодиці, в Інтернеті. У його статтях – любов до України, біль за її невдачі, прагнення її успіхів. Він твердо стоїть на позиціях української державності, єдиної державної мови, постійно тримає руку на пульсі громадсько-політичного життя України.

Книгу Олега Черногуза «Рабів на бал не запрошують» за осягненням матеріалу і глибиною можна назвати публіцистичним романом. У цій праці автор виступає в багатьох іпостасях – письменника-публіциста, історика-дослідника, філософа і політолога. Власне, ці його іпостасі проглядаються й в іншій його творчості, де особливо яскравим є Черногуз-сатирик. Глибинним бунтарським духом і багатожанровістю творчість Олега Черногуза перекликається з творчістю видатних українських письменників минулого. Адже відомо, що по-справжньому талановита людина – талановита в усьому, а її творчість стає справжнім надбанням людства.

Ще одне підтвердження сказаному – поетична книга Олега Черногуза «Дорога до України». Це перша книга українського сатирика і романиста, яка вийшла у поетичній формі. На презентації книги, що відбулася в Києві, у Національному музеї літератури у жовтні 2014 року, Олег Черногуз у властивій йому тонкій іронічній манері назвав себе «молодим поетом». У поезіях він пристрасно закликає до боротьби за нову Україну, нищівно таврує перевертнів і зрадників. Перші сотні примірників нової книги знаменитого письменника і поета було тоді відправлено на фронт, аби надихали бійців АТО на перемогу.

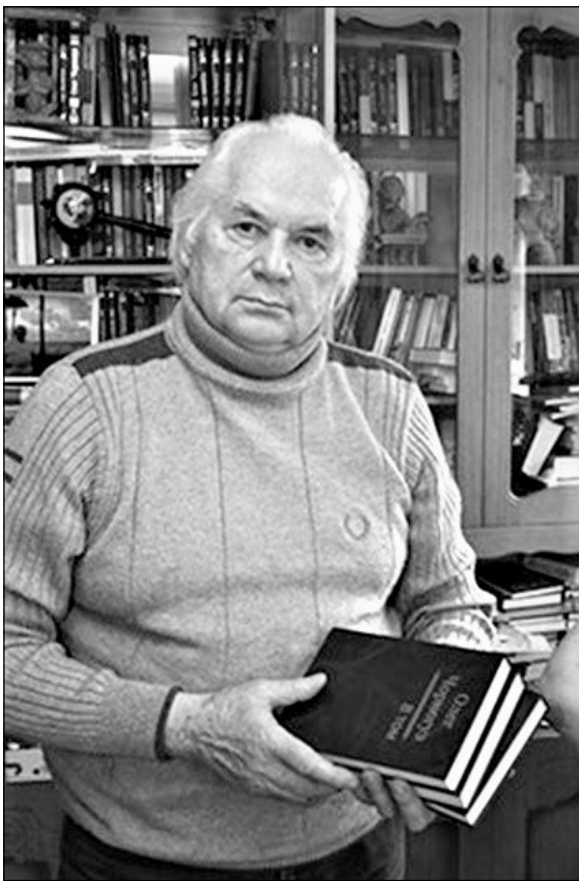
Багато майбутніх розділів книги «Рабів на бал не запрошують» було написано автором як статті для громадсько-політичного порталу «Воля народу». Велике інтерв'ю письменника для «Волі народу» (у вересні 2012 року) було опубліковане під загальною назвою «Рабів на бал не запрошують», що й дало ім'я новій книзі. Це інтерв'ю було передруковано тричі під такими заголовками: «Більшість із сьогоднішніх кандидатів у депутати – це політичні міняйли», «Справжні сини і дочки нації за перевертнів і яничар не голосують», «У парламенті потрібні не нові обличчя, а нові серця».

Публіцистика Олега Черногуза, зокрема зібрана в останній книзі, пробуджує і гуртує українську націю, розширює коло українських патріотів.

«В Україні хтось колись має захистити й Українця!» Ці полум'яні слова належать Олега Черногузу. Але він не обмежується словами, він діє за принципом «якщо не я, то хто?». Коли відкриваєш книгу Олега Черногуза, майже фізично відчуваєш жар його полум'яних слів, гострих як лезо. Його сатиричні, вбивчі для антиукраїнських сил, памфлети, есеї, фейлетони, публіцистичні статті, вірші спонукають українців стати собою.

Олег Черногуз – людина небайдужа. Важко знайти тему, яка його не хвилювала б. Є думка, що небайдужість до навколишніх подій – головна ознака інтелігентної людини. Таке надзвичайне «пульсування, биття не-

байдужого серця» властиве Олега Черногузу. Ніби про нього висловила українська письменниця Тетяна Луньова: «Інтелігент – це той, хто здобуває знання та поширює їх серед людей, хто засвоїв культурні надбання, виробив власну високу внутрішню культуру і сприяє розвитку культури в суспільстві. Осягнувши ж скарби людського духу, здобути трудом попередніх поколінь, справжній інтелігент не ховає їх у своїй душі, мов скупий гроші у підземеллі, а виходить до людей і надихає їх зробити зусилля піднятися до висот духу. Це точка напруженого зв'язку, безперервного пульсування, биття небайдужого серця. Такий зв'язок неможливо підробити».

Письменник із такою легкістю орієнтується в тернистій вітчизняній історії, у складній сучасній ситуації, прогнозує майбутні події, що здається, наділений надзвичайними здібностями подорожувати у просторі й часі і бачити, як на долоні, нашу грішну Землю, нашу Україну, її минуле, сучасне й майбутнє одночасно. Ще 2012 року (у вже згаданому інтерв'ю для порталу «Воля народу») письменник стверджував: «Кремль усе робить для того, щоб повторити «подвиг» Адольфа Гітлера березня 1938 року – приєднання Австрії до Німеччини – здійснити чергове «добровільне» приєднання України до Москви. Спочатку почнуть з Криму. За їхніми словами «ісконно-руської землі». Далі можуть територіальні обрії розширитися. Така ментальність «орди». Ці пророчі слова Олега Черногуза справдилися за два роки. І це не єдине його пророцтво. Олег Черногуз часто каже: «Не хотів би бути чорним пророком, але...» (а далі йде прогноз на майбутнє, який нерід-

ко збувається). Це не «чорне пророцтво», це попередження людини з неабиякою інтуїцією, яка впливає з життєвої мудрості й стратегічного мислення. Якби до письменника прислухалися можновладці, все могло б скластися по-іншому.

Тут хочу сказати кілька слів про українських письменників. На зорі нашої відновленої незалежності – у кінці 80-х – початку 90-х років – вони ще були елітою, полум'яними провідниками української нації. Будинок спілки письменників був тоді справжнім штабом революції: там кувалася наша незалежність. За майже чверть віку вільна Україна втратила своїх провідників в особі письменників – багато з них стали прислужниками влади, заробітчанами, або, як кажуть, «зупинилися на досягнутому».

Беруся назвати два прізвиська Письменників (з великої літери), які не зрадили ні собі, ні Україні. Це Олег Черногуз і Ліна Костенко. Саме вони демонструють «безперервне пульсування, биття небайдужого серця».

Принагідно нагадаю слова Ліни Костенко з інавгураційної лекції «Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала», прочитаної нею 1 вересня 1999 року в НаУКМА: «Українці – це нація, що її віками витісняли з життя шляхом фізичного знищення, духовної експропріації, генетичних мутацій, цілеспрямованого перемішування народів на її території, внаслідок чого відбулася амнезія історичної пам'яті і якісні втрати самого національного генотипу. Образ її спотворювався віками, їй приписувалася мало не генетична тупість, не відмовлялося в мужності, але інкримінувався то націоналізм, то антисемітизм. Велике диво, що ця нація на сьогодні ще є, вона давно вже могла б зникнути й зникнути. Фактично це раритетна нація, самотня на власній землі у своєму великому соціумі, а ще самотніша в універсумі людства. Фантом Європи, що лише під кінець століття почав набувати для світу реальних рис. Вона чекає своїх філософів, істориків, соціологів, генетиків, письменників, митців... Історія триває. І якщо ми вчора не випили бром, читаючи її, то сьогодні й завтра будемо здатні її творити...»

Олег Черногуз і є таким хранителем і Апостолом Української Нації, велетом Українського Духу, який усією своєю творчістю допомагає українцям долати цю «амнезію історичної пам'яті». Письменник не лише «лає темряву» – він осягає дорогу до омріяної України.

Антон Чехов закликав «по краплині вичавлювати з себе раба». Олег Черногуз послідовно і наполегливо допомагає це зробити тим, хто тривалий час сам не може з цим упоратись.

Лише переставши бути рабами, станемо українцями.

Михайло РОЛЬ,
журналіст,
спеціально для "ОіС"

Освітнянський корифей з Гуцульщини

«Невгамовний», «безкомпромісний», «гуцул-академік», якого «виліпила природа із самої доброти» – це про світлу постать члена-кореспондента Національної академії педагогічних наук України, почесного професора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, народного вчителя України, директора Яворівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Косівської районної ради Івано-Франківської області Петра Васильовича Лосюка, який нещодавно відійшов у засвіти...

Петро Васильович Лосюк народився 4 березня 1936 р. в с. Яворів Косівського району Івано-Франківської області у небагатій гуцульській родині. Про свій професійний вибір сам педагог говорить так: «Я не віддав, чи є в мене покликання до цієї професії. Учителів у нашому роду не було. Так здавна вважалося, що гуцул – тільки до чорної роботи».

Це було його рішення: щоб у рідному селі була своя, рідна школа. «Боротьбу» за неї (саме на такому тлумаченні власних зусиль наголошує сам П. Лосюк) почав із себе. Атестат про середню освіту здобув у Косові, живучи в «убоному гуртожитку», харчуючись «не менш убогими стравами». Школу закінчив у 1954 р., згодом працював у колгоспі, служив у армії. Попри важке матеріальне становище, батьки дозволили здобувати синові вищу освіту, і в 1962 р. він з відзнакою закінчив фізико-математичний факультет Станіславського державного педагогічного інституту (тепер – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника). Міг залишитися в обласному центрі, однак молодий учитель поставив перед собою амбітну мету – піднести престиж сільської школи, дати гуцульським дітям можливість

вільно обирати свій життєвий шлях згідно з покликанням, а не бути «заздальгідь приреченим до праці на колгоспній фермі чи в бутині (лісозрубка, лісові роботи – О. Дж.) або на сезонних роботах у далеких краях, аж до Сибіру включно».

Ставши у 27 років директором восьмирічної Яворівської школи (за чотири роки керівництва П. Лосюка школа була реорганізована у середню), він відтоді здійснював свій високий намір. Насамперед – власними прикладом. Він не задовольнявся інститутським дипломом: 1974 року у Москві захистив кандидатську дисертацію на тему «Моральне виховання старшокласників у процесі оволодіння народним декоративно-прикладним мистецтвом». Проблему наукового пошуку обрав не випадково, оскільки запровадив у школі вивчення різби, бондарства, ліжничарства, чим дуже зацікавив сільську дитвору.

З того часу пошуки розв'язання проблем сільської гірської школи стали його постійною турботою.

Здобуття Україною незалежності відкрило широкі можливості. У 1991 р. було створено громадське науково-методичне об'єднання «Гуцульська освітянська рада», яку очолив П. Лосюк. Разом із однодумцями він розробив концепцію організаційно-педагогічних основ діяльності гуцульської школи як національної української регіональної. Концепція дістала широку підтримку в Україні. Її впровадження у навчально-виховний процес давало можливість формувати світогляд школярів не на основі абстрактних понять, а на конкретному змісті – матеріалах про історію, географію, природу, господарство, культуру, мистецтво, звичаї та обряди, християнські вірування рідного краю. В такий спосіб виховний вплив на учня набував природного змісту, а поняття патріотизму, любові до свого народу позбавлялися декларативності, ставали близькими для дитячої душі.

Співпраця з Національною академією педагогічних наук України з 1994 р. виявилася у створенні науково-дослідної лабораторії «Гуцульська етнопедagogіка і гуцульщинознавство». І, напевно, найголовніше досягнення – Яворівська загальноосвітня школа I-III ступенів одержала статус авторської. 30 березня 1994 року Петро Ва-

сильович Лосюк був обраний членом-кореспондентом НАПН України, ставши єдиним у нашій державі сільським педагогом-практиком – академіком.

«Школа здібностей», проект що здійснювався упродовж 1997–2002 рр., був підказаний самим життям. Член-кореспондент спромігся наповнити тезу про особистісно орієнтоване навчання належним змістом, визначивши специфіку й організаційні форми реалізації.

Провідною ідеєю діяльності педагога в останнє десятиріччя стала теза «Врятуємо сільську школу – врятуємо село». Зі щирою, глибокою, не пафосною любов'ю говорить В. Лосюк про гуцулів: «Мешканці гір живаються з дитинства з прекрасною, але дикою природою – з нестримністю шалених рік і повеней, вітрів-буревіїв, страшних блискавиць і громів. А це відгукується в їхніх душах. Верховинці вибухають також блискавицями і громами. Вони люди не прості, хоча без тям люблять свій край, облагороджують його. Чудова гуцульська природа разом з тим і грізна – з нею треба боротися. З тієї боротьби виходить людина, чиста серцем, міцна духом, шляхетна вчинками».

Про свою «Школу під семерками» Петро Васильович з гордістю стверджував: «Яворів – ще не Гарвард, але вже не провінція». Микола Жулинський, відвідавши Яворівську школу, назвав її унікальною, бо вона «відкриває нові творчі світи для дітей, спраглих на самовираження в мистецтві...».

Закінчив свій земний шлях Петро Лосюк – одночасно і типовий, й унікальний гуцул-педагог, директор школи, визнаний науковою громадськістю, відзначений галузевими й державними нагородами. А унікальна гірська «Школа під семерками», «вимріяна» маленьким хлопчиком з гуцульської родини, який виріс і став академіком, продовжує свою діяльність, сповнену палкою любов'ю до Батьківщини, до людей.

Оксана ДЖУС,
завідувач кафедри професійної освіти та інноваційних технологій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат педагогічних наук, доцент

Ольга Сухомлинська: «Я поділюся своїми спогадами про Петра Лосюка»

У кожного, хто знав, спілкувався з Петром Васильовичем, своє сприйняття цієї непересічної людини.

Познайомилася з Петром Васильовичем в 1994 році, коли він подавав документи до академії, а згодом став членом-кореспондентом Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України.

Того року академія поповнилася педагогами-практиками, які мали загальновідомі й визнані педагогічною громадськістю інноваційні здобутки у галузі освіти та поєднували їх з теоретичними розвідками. Одним з них був і Петро Васильович Лосюк, йому тоді було 58 років – вік творчих устремлінь і професійної зрілості.

Художньої статури, із зачіскою, що розлітається, він зберіг у своїй зовнішності і рухах багато юнацького, навіть дитинного – при розмові жестикулював, говорив емоційно, пристрасно, з різними модульціями голосу. А бесіду вів він виключно про стан справ в освіті, про долю сільських шкіл, а особливо своєї, високогірної Яворівської, якою керував кілька десятиліть поспіль. З великою тривожністю говорив про долю цих шкіл в наші нелегкі часи, про те, що вони занепадають без державної підтримки й уваги, а їхні здобутки й напрацювання не мають підтримки. Петро Васильович не лише жалівся, а вів велику роботу з популяризації гуцульщинознавства в українській школі.

Саме з цим Петром Васильович виступав на кожних загальних зборах Академії, а після засідань в обов'язковому порядку вирушав до Міністерства науки і освіти, де ходив по кабінетах і добирався хоч мінімальних зрушень вже не в матеріальному забезпеченні, а у включенні регіонального компонента в зміст загальної середньої освіти, врахування специфіки регіону. І результати були, хоч і не надто значні.

У неофіційній обстановці Петро Васильович був дуже комунікабельною людиною, любив жартувати, співати – всі ми пам'ятаємо коломийки в його виконанні.

У травні 2008 року група науковців НАПН України, серед них і я, відвідали Івано-Франківськ, побували в Яворові, коли там проходила науково-практична конференція, присвячена, здається, інформатизації освіти. В Яворові Петро Васильович з гордістю показував своє дітище – Яворівську загальноосвітню школу, у якій поєднував навчання, красу, мистецтво і працю. І дійсно – зроблене вражало: килимарство, різьблення по дереву, вишивання дітьми було на високому професійному рівні.

Петро Васильович з гордістю знайомив нас із запаморочливими краєвидами свого краю – Гуцульщини, з дитячою художньою самодіяльністю, з досягненнями своїх земляків.

В останні роки вік і хвороби брали своє, але він підтримував тісні контакти з членами відділення, брав участь у науковій роботі.

Так, плин часу невблаганний, але пам'ятаймо справжнього педагога, директора сільської школи, вчителя, науковця, чисту і віддану справі людину.

«Панацеї немає. Імунітет – це завжди власні щоденні зусилля особи, яка хоче бути здоровою»

(Закінчення. Початок на с. 5).

Передусім потрібно проаналізувати, що призвело до погіршення стану здоров'я. Варто невідкладно виділити фактори, що гнітюче діють на імунну систему, особливо шкідливі звички, і постаратися їх усунути до того, як вони встигнуть незворотно зашкодити вам. Навчитися справлятися зі стресом. Стресостійкість – не вроджена якість, а навик, який можна розвинути.

Потрібно грамотно оцінити фізичні можливості свого організму. Корисними є фізичні навантаження, а не перевантаження (які тільки на шкоду імунітету); прогулянки на свіжому повітрі, шейпінг, басейн, тренажери і багато іншого. З цього розмаїття, безумовно, можна вибрати щось до смаку, настрою і вашого фізичного стану.

Адекватним повинен бути режим сну і відпочинку.

На особливу увагу заслуговують якість питної води та харчових продуктів. Харчування має бути, по можливості, регу-

лярним, а раціон – з невисокою кількістю жирів, консервантів, холестерину. Обов'язковим є включення в меню овочів і фруктів і, бажано, по сезону.

Корисні, якщо дозволяє стан шлунково-кишкового тракту, різноманітні кисло-молочні продукти, де містяться біфідобактерії, що підвищують активність імунної системи. Як відомо, 75% місцевого імунітету забезпечується імунокомпетентними клітинами кишечника.

Звичайно ж життєво необхідні вітаміни і мінерали. Ще чверть століття тому призначали вітаміни у схемі лікування пацієнтам, коли вони захворіють. Зараз погляди кардинально змінилися – мультивітаміни прийнято приймати щодня для того, щоб не захворіти. Найбільш важливими для імунної системи є вітаміни А, групи В, С, D, F, PP, К; мінерали селен, цинк, кальцій, залізо, йод, марганець. Харчові добавки теж допомагають зміцнити імунітет, але я б не рекомендувала ними зловживати. Серед рослинних можна назвати імбир, часник, елеутерокок,

лимонник. Перевагу віддала б спіруліні – 100% мікроводорості. З добавок на тваринній основі – прополіс, маточне молочко.

І ще кілька слів з приводу пандемії COVID-19. На жаль ситуація дуже серйозна. Це не час для паніки і страху, які тільки знижуватимуть опірність організму, це час для самоорганізації і дисципліни. Коли держава приймає зважені і обґрунтовані рішення, наше завдання – серйозно ставитися і чітко виконувати карантинні вимоги. Настав критичний момент, коли йдеться не стільки про збереження здоров'я, скільки виживання.

На завершення нашої зустрічі наведу слова Королеви Єлизавети II: «На цей раз ми об'єднуємо зусилля з усіма народами по всьому світу, використовуючи великі досягнення науки і наше інстинктивне співчуття для зцілення. Ми доб'ємося успіху – і цей успіх буде належати кожному з нас».

– Ми щиро Вам вдячні за любов до людей, за відданість професії і за увагу до нашого видання!

Любов НАЙДЬОНОВА,
заступник директора з наукової роботи
Інституту соціальної та політичної
психології НАПН України,
доктор психологічних наук,
член-кореспондент НАПН України

Особливо актуально це в часи пандемії та інфодемії, що її супроводжує. Інфодемія – вибухове зростання недостовірної інформації під час спалахів інфекційних хвороб (принаймні в такому значенні цей термін вже кілька років використовують фахівці ВООЗ). Інфодемія утруднює отримання чіткої, достовірної, а отже корисної інформації. Медіаграмотність нині – це ключовий складник боротьби з пандемією. Це не лише вміння розпізнати інформацію (фейки і недостовірність), не тільки встановлення інформаційних фільтрів (на які джерела не має сенсу витрачати час), а й уміння регулювати свою медіаповедінку для підвищення психологічного благополуччя.

Розглянемо, як знизити інформаційні стреси на прикладі чотирьох яскравих медіапсихологічних феноменів карантинного життя.

ТРИВОЖНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИР –

це переповнення медіа тривожними повідомленнями, в яких міститься інформація про загрозу життю. Такого типу повідомлення є емоційно насиченими, за рахунок чого викликають й утримують увагу глядача, швидко поширюються. Медіа завжди зацікавлені у збільшенні своєї аудиторії, адже від цього залежить оцінка ефективності медіабізнесу. Тому інформація, яка буквально «приковує» глядача до екранів – конфлікти, скандали, а також будь-яка інформація про загрозу життю – найкраща для медіа.

Проте відбувається звикання і до негативної інформації, як до будь-якого постійного подразника. Аби не втрачати сенсаційну увагу аудиторії, медіа посилюють враження. Так і утворюється та підтримується й поглиблюється тривожний інформаційний вир. І медійники інколи в цьому виру втрачають об'єктивність, бо здається, не можуть не робити певних повідомлень, адже глядач їх очікує.

Реакції споживачів створюють динамічну самоорганізовану інформаційну структуру, подібну «воронці», в яку втягує все, що будь-яким чином стосується первинної події. З одного боку, вир мобілізує, з другого – виснажує. Сильні емоції здатні модифікувати нашу поведінку, сприяти змінам – у цьому їхня еволюційна доцільність. Але надмірні емоції можуть блокувати позитивні зміни (нові навички не формуються), призводити до дезадаптації і паніки, шкодити здоров'ю.

Чим можна зарадити? Дозуванням інформаційних повідомлень! Але не наказуйте собі зовсім вийти з інформаційного потоку (це зробити важко), а не виконавши самонаказ, можна потрапити в самозвинувачування і зниження самооцінки. Тут, як у натовпі: не можна йти проти потоку, треба рухатися по-діагоналі. Наприклад, обмежити себе частково – тематично, тільки з певних джерел, тільки в певний час. Це

Медіапсихологія карантину і дистанційна психологічна підтримка

Пандемія COVID19 і запровадження карантинних заходів змінили нашу повсякденність. Освітня спільнота й кожен з нас в надзвичайно швидкому темпі відповідають на все нові виклики.

Наразі найбільш затребуваними є відповіді досить нової галузі соціальних наук – медіапсихології, що вивчає інформаційну поведінку людини, феномени інформаційного простору, зокрема закономірності спілкування за допомогою медіа (як традиційних – телебачення, радіо, так і новітніх – інтернет-медіа).

Що відбувається з нами в умовах самоізоляції, коли головним каналом спілкування стає медійний? Спробуємо розібратися у феноменах нашої інформаційної поведінки – як вони впливають на нашу психіку і як цьому запобігти.

й загалом зменшить час контакту з медіа. Добре допомагає встановлення мети контакту, слідкування за власними емоціями і обмеження тих каналів, що викликають найбільший негатив.

Дуже важливо не витрачати енергію на інформаційний вибух і тиражування тієї самої інформації, а для прийняття рішень спиратися на перевірене, доказове знання.

ПЕРЕСИЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ –

це виснаження, зумовлене безперервним перебуванням у контакті з медіа. Як і будь-яка інша, інформаційна активність людини здатна вичерпуватися і втрачати свою тимчасову захисну психологічну функцію. Маємо поставитися до цього як до природної динаміки психіки, чому сприяють два чинники: надмірне навантаження і незвичність ситуації.

Людина не може надто довго перебувати в одному із секторів своєї діяльності (перший чинник), оскільки на це йде багато психічної енергії – виникає перевтома. Цим можна свідомо управляти (напруження – розслаблення, робота – відпочинок, активність – сон тощо) в природному для вас ритмі. Будь-який дискомфорт (а втом, дратівливість, невдоволення – це індикатор дискомфорту) свідчить про те, що встановлений стиль інформаційної поведінки не відповідає природним ритмам вашої психіки, отже поведінка потребує корекції. Якщо свідомо не робити корекції, напруження збільшиться, знайдеться привід для емоційної розрядки, і пауза буде організована самим організмом за рахунок погіршення самопочуття або міжособистісних конфліктів. Ви все одно «випадете» з інформаційних потоків. Тому, не доводячи до несвідомого механізму саморегуляції, треба переглянути свій стиль інформаційної поведінки, визначити пріоритети і внести корективи. Можливо, для вашої медіагієни зараз потрібна жорстка медіадієта? А може, вже треба діяти радикальніше і влаштувати медіавихідний?

Те саме стосується й дітей, бо вони, з їхніми ще мало розвиненими механізмами саморегуляції, допомогу можуть отримати лише від батьків. Придивіться, чи не стала дитина більш дратівливою? Це сигнал діяти.

Інформаційна поведінка зараз – це переважно екранні практики, які не забезпечують повноформатного спілкування (з просторовими переміщеннями і позиціонуванням, доторками, запахами – усією тілесністю, яку зазвичай ми слабо усвідомлюємо, а зараз дуже гостро відчуваємо її нестачу). Це друга причина дискомфорту від надмірного перебування в інформаційних потоках. Тут психіці теж можна допомогти.

Має бути не просто перерва (вийшов з мережі, посидів на дивані, виконав хатню роботу тощо), цього недостатньо. Активізуйте тактильні й кінестетичні відчуття. Це може бути будь-який предмет в руках, або зміна різних об'єктів. Нюхайте і насолоджуйтеся різними запахами – в кожного дома можна щось знайти, навіть якщо ніколи спеціально не купували аромоолії чи чогось пахучого. Можна відкрити, чим пахне сира картопля, хліб, родзинки, мило тощо. Якщо запахи будуть не дуже приємними, це не страшно – психіці такий тренінг теж потрібен.

Включайте свою фантазію і спогади про інші місця, переміщення (навіть просто згадування звичного шляху на роботу в деталях підійде). Згадайте місця, де ви добре себе почували – згадайте, де ви знаходилися, що вас оточувало, які були звуки, запахи, відчуття в тілі, на шкірі, чим були зайняті руки. Побудьте подумки в тому чудовому місці деякий час. Від цього стиснута психічна пружина розслабиться, ви допоможете собі здолати тимчасову сенсорну нестачу в умовах самоізоляції. Психіка наша дуже пластична, більше довіряймо собі.

У культурі і традиціях також є багато знахідок, які можна пристосовувати. Чудовий сенсорний тренажер дає робота з тістом – ліпильні вареники! Загалом батькам варто започатковувати нові, психологічно ресурсні, традиції в своїй родині, що будуть помічними для дітей на довгі роки їхнього дорослого життя.

Після застосування ментальних тренажерів пріоритети стануть яснішими – оптимізувавши ритми і налаштувавши увагу до своїх реакцій, можна повертатися до медіа.

ПОЛЯРИЗАЦІЯ –

це один інформаційний феномен, який розгортається нині в соціальних мережах у вигляді угруповань прихильників певних соцмереж, технічних платформ або засобів дистанційного спілкування. І питання не стільки в тому, що якесь технічне рішення більше пристосовано до певних задач, а в упертому наполяганні на одному застосунку. Є багато засобів з близькими функціями (аналогів, конкурентів), і використовувати всі одночасно не зручно. Людей зараз можна віднести до однієї з двох категорій: гнучких, які йдуть на зустріч і переходять на інші застосунки, і таких, що жорстко обмежують своє коло засобів і вимагають, щоб до них пристосовувалися. Це така своєрідна саморегуляція, яка подекуди викликає додаткове напруження. Дійсно, всім одночасно користуватися неможливо, слідкувати за всіма оновленнями в багатьох програмах дуже витратно. Тому шлях один – домовлятися. Лише в некерованих групових дискусіях відбувається поляризація – коли люди не послаблюють, а підкріплюють свої протилежні погляди, з якими увійшли, наприклад, у розмову. Тому дискусією в дистанційному форматі потрібно керувати, запроваджуючи правила роботи. Правила працюють лише при наявності санкцій за їхнє порушення. Краще працюють ті правила, у створенні яких брали участь особи, що планують їх дотримувати.

КОНСЕРВАЦІЯ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙ У СПІЛКУВАННІ –

відомий соціально-психологічний феномен, який базується на «взаємозараженні», поділенні емоцій, циркуляції емоцій в групі. Зазвичай емоція – це дуже динамічне утворення; навіть такі важкі емоційні стани, як горювання за втратою, мають свою динаміку проживання й різні фази емоції. Але якщо люди постійно або час від часу заражують один одного емоціями тієї самої напруги, то природна динаміка звільнення від гостро негативної емоції порушується, люди «консервують» свій емоційний стан. У соціальних мережах й інтернет-спілкуванні теж можливе таке явище. Варто проаналізувати своє інформаційне оточення з точки зору того, які емоції викликають у вас ті чи інші групи, чати, спільноти, повідомлення за підпискою. З якими емоціями ви входите у спілкування і з якими – виходите. Негативні емоції можна трансформувати, не обов'язково виливаючи їх на інших. Можливо, варто тимчасово обмежити найбільш «токсичні» кола спілкування, замінивши їх новими, більш ресурсними, які даватимуть психологічну підтримку.

ПІДСУМОК

Наголосимо на тому, що інформаційний простір – це не мінне поле, де підстерігають лише ризики і негатив. У мережі нині формується дуже потужна практика надання дистанційної психологічної фахової допомоги і підтримки. Бум дистанційної освіти супроводжується перенесенням в онлайн індивідуальних психологічних консультацій, груп взаємопідтримки, багатьох психотерапевтичних практик, маси психоедукаційних стрімів, вебінарів, відеоконференцій, з'являються нові комплексні формати. До звичних форм (телефон довіри, відеоблоги), додаються модернові фахівцем вечірні зустрічі, вранішні віртуальні медитації, консультації в месенджері, спеціальні інформаційні застосунки для самодіагностики і тренування окремих саморегуляційних умінь, дихальних технік тощо. Психологічні служби закладів освіти переходять у режим дистанційної роботи, а отже, зростає потреба фокусованого навчання і підвищення кваліфікації саме відносно особливостей дистанційного надання психологічної підтримки і допомоги.

У відповідь на зростання потреб Навчально-методичний центр психологічних інновацій при Інституті соціальної та політичної психології НАПН України створив новий інноваційний волонтерський проєкт «Онлайн Коло» (у Facebook за хештегом #Онлайн_Коло). Проєкт спрямований на активізацію взаємодії фахівців у сфері надання дистанційної психологічної допомоги і підтримки населенню, особливо кризовим службам, які забезпечують життєдіяльність суспільства в умовах пандемії (медики, військові, поліцейські, муніципальні комунальні служби). Це комплексний проєкт, який пропонує велике розмаїття форм і методів, апробованих на практиці. Спільно з Інститутом психології імені Г.С. Костюка НАПН України готується цикл онлайн-семінарів, присвячених проблемам і знахідкам у дистанційному наданні психологічної допомоги, психологічним викликам дистанційної освіти і роботи, іншим актуальним у подоланні пандемії фаховим питанням психологічного здоров'я.

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
кандидат педагогічних наук

175 років від дня народження Івана Пулюя (1845–1918), українського вченого-фізика, винахідника, педагога

Іван Павлович Пулюй народився 2 лютого 1845 у містечку Гримайлів на Тернопільщині. Саме він зробив перший знімок за допомогою Х-променів, які за 12 років назвали рентгенівськими. Батьки Івана Пулюя були глибоко релігійними людьми, тому свого сина готували до кар'єри священника. Спершу Іван не заперечував – закінчивши гімназію у Тернополі, вступив на теологічний факультет Віденського університету. Хоча закінчив його з відзнакою, проте від духовної кар'єри відмовився. Це стало причиною розриву з родиною – відтоді вони більше не спілкувалися.

У 1875 Іван Пулюй стає стипендіатом австрійського Міністерства освіти і його відряджають удосконалювати свої професійні знання в Страсбурзький університет до професора Августа Кундта. Тут він познайомився з Вільгельмом Рентгеном, ім'ям якого будуть названі промені, відкриті Пулюєм. А разом з Ніколоєм Тесла Пулюй вивчав електричний струм у вакуумі.

Повернувшись зі Страсбурга до Відня, І. Пулюй все більше часу присвячує проблемам електротехніки, продовжує займатися вивченням явищ у трубках. Успіх приходить досить швидко. Фізик винаходить так звану «лампу Пулюя» – прилад, у який був встановлений антикатод. Результати експериментів з лампою Пулюй публікує у «Віснику Віденської Академії наук» (1880–1882). На світовій електротехнічній виставці в Парижі (1881) прилад Пулюя був нагороджений срібною медаллю. Однак не зважаючи на міжнародне визнання наукових заслуг І. Пулюя, невидимі промені, які він вивчав, назвуть ім'ям його колеги Рентгена.

Іван Пулюй завжди пам'ятав про свою приналежність до українського народу і називав Україну «перлиною Європи» та вірив у її незалежність. Оскільки Пулюй був не лише фізиком, а й теологом, то разом з Пантелемоном Кулішем

Лютий – березень 2020. Постаті

та Іваном Нечуєм-Левицьким працював над першим перекладом Біблії українською мовою. У 1903 Британське та закордонне біблійне товариство видає першу повну українську Біблію («Святе писмо Старого і Нового Завіту») в перекладі П. Куліша, І. Нечуя-Левицького та І. Пулюя.

З 1884 Іван Пулюй жив та працював у Вищій технічній школі у Празі (нині – Чеський технічний університет). Тут він створив першу в Європі кафедру фізики та електротехніки, яку очолював 32 роки, до виходу на пенсію у 1916. За два роки, 31 січня 1918 Іван Пулюй помер, похований у Празі.

В Україні пам'ять про Івана Пулюя вшановано однойменною премією, яку присуджують раз на два роки за досягнення у прикладній фізиці. Крім того, у Києві, Львові, Дрогобичі, Тернополі та Івано-Франківську є вулиці, названі на честь видатного вченого.

150 років від дня народження Альфреда Адлера (Alfred Adler; 1870–1937), австрійсько-го психолога, педагога

Альфред Адлер народився 7 лютого 1870 у Відні (Австрія) у родині єврейського торговця пшеницею. Маленький Альфред хворів на рахіт, тому навчився ходити тільки у віці чотирьох років, а у п'ять років мало не помер від пневмонії. Дитячі хвороби спонукали його зацікавитися медициною та обрати професію лікаря. Здобувши освіту, він працював офтальмологом, а згодом став терапевтом. Адлер приймав пацієнтів у бідному районі Відня. Навпроти його кабінету були розташовані парк атракціонів і цирк. Тож вийшло так, що більшість його клієнтів були циркачами. Довідавшись про незвичайні силу і слабкості артистів, Адлер розробив теорію, згідно з якою людина з фізичною вадою відчуває слабкість або меншовартість і намагається компенсувати недолік. Ця теорія суттєво вплинула на подальшу роботу Адлера в галузі психології.

Із часом Адлер залишив офтальмологію, зосередившись на психології. 1907 його запросили до участі в семінарах Зігмунда Фрейда. Адлер відіграв важливу роль у розвитку фрейдівського психоаналізу, проте першим відокремився від його наукової школи і створив власний напрям – індивідуальну психологію. Найбільш поширеною ідеєю цього напрямку була концепція про комплекс меншовартості, відповідно до якої формування особистості та поведінки засноване на спробах боротьби з притаманним людині почуттям меншовартості.

На початку Першої світової війни Адлер працював лікарем на фронті, а згодом – у дитячому госпіталі. Після війни він заціка-

вився проблемами навчання, заснував першу виховну клініку в межах віденської системи шкільного навчання, а потім й експериментальну школу, яка втілювала в життя його ідеї в галузі навчання. Особливе значення Адлер надавав заняттям з учителями, оскільки вважав, що важливо працювати з тими, хто формує розум і характер молоді. На допомогу батькам у вихованні дітей ним було організовано консультативні центри для дітей при школах, де діти та їхні батьки могли отримати необхідну їм пораду і допомогу. До 1930 тільки у Відні було 30 таких центрів.

У 1935 Адлер емігрував до США, де посів посаду професора в Лонг-Айлендському медичному коледжі. 28 травня 1937 Адлер помер від раптового серцевого нападу під час лекційного туру. Він лишив по собі вагому наукову спадщину, що визначала дискусії психологів у наступні півстоліття.

125 років від дня народження Олександра Кульчицького (1895–1980), українського психолога, філософа, педагога

Олександр Кульчицький народився 8 лютого 1895 в м. Скалат на Тернопільщині. Навчався у гімназії у Станіславі (нині м. Івано-Франківськ), вивчав германістику і французьку мову на філософському факультеті Львівського університету, а після Першої світової війни студіював філософію, психологію та романістику у Сорбоннському університеті у Парижі. У 1930 році у Львові захистив докторську дисертацію «Релігія у вченні Ренана». Стажувався у Краківському університеті (1930–1932).

Після вимушеної еміграції зі Львова (1940) спочатку працював у Мюнхенському інституті психології та психотерапії, а з 1945 його наукова, педагогічна, культурно-освітня діяльність пов'язана з Українським Вільним Університетом. Спочатку працював на посаді професора психології, згодом філософії. У 1962 був обраний ректором Українського Вільного Університету, згодом – проректором, пізніше обіймав посади декана і проректора філософського факультету. Протягом тривалого часу був заступником голови Наукового товариства ім. Тараса Шевченка в Європі, головою Західноєвропейського центру Наукового товариства ім. Тараса Шевченка, який став найбільшим осередком української європейської науки.

Олександр Кульчицький – автор концепції формування української психіки, засновник Українського Психологічного Інституту. Автор майже 400 статей і монографій у галузі філософії, психології, антропології, характерології, етнології, педагогіки, германістики та літературознавства, видрукуваних українською, англійською, ні-

мецькою, французькою мовами.

Щодо його наукової діяльності в галузі психології, то, спираючись на ідеї комплексів і персонального підсвідомого Фрейда й Адлера, а також теорію архетипів Юнга, Кульчицький вивів свою концепцію формування психіки української людини. Зокрема, він зауважив, що «комплекс меншовартості» є властивий для кожного народу, котрий коли-небудь був поневолений. Впливаючи на формування цілісного психічного життя, цей комплекс набуває меж загального комплексу української спільноти. Також О. Кульчицький вважав, що на формування української психіки впливають географічне середовище, природа, її статичні та динамічні процеси, світоглядними є настанови щодо зон лісу, лісостепу та степу.

Помер Олександр Кульчицький 30 квітня 1980 року в Сарселі (Франція).

130 років від дня народження Хайнца Вернера (Heinz Werner; 1890–1964), німецько-американського психолога

Хайнц Вернер народився у Відні 11 лютого 1890. Він був стараним учнем, любив музику і з семи років вчився грати на скрипці. Після закінчення гімназії Вернер вступив до Віденського університету, щоб стати композитором і істориком музики. Однак в університеті коло його інтересів швидко розширилося: юнака зацікавили філософія і психологія. Ця зміна інтересів сталася в той день, коли він помилково зайшов не в ту аудиторію. Вернер думав, що потрапив у музичний клас, але виявилось, що він слухає лекцію про філософію Канта. Оскільки він посоромився вийти, то залишився і так захопився темою, що вирішив спеціалізуватися на філософії та психології. Проте інтерес Вернера до музики зберігся, і він написав докторську дисертацію про психологію естетичної насолоди.

З 1914 по 1917, після короткої військової служби, Вернер проводив дослідження сприйняття дитячими музичних ритмів і мелодій в Мюнхенському та Віденському університетах. В 1917 став працювати в психологічному інституті в Гамбурзі, а в 1921 отримав посаду приват-доцента в Гамбурзькому університеті.

Роки, проведені Вернером в Гамбурзі, були особливо продуктивними. Там він опублікував перше видання своєї широко відомої книги «Порівняльна психологія розумового розвитку» (1926). Ця книга була сміливою спробою дати широку панораму розвитку з точки зору ортогенетичного принципу: розвиток іде від стану відносної глобальності і відсутності диференціації до стану зростальної диференціації та ієрархічної

інтеграції. Наприклад, юнаки і дівчата виділяють з безлічі можливих цілей ті, яким вони хочуть слідувати в житті. Потім обрані цілі підпорядковують ієрархічному управлінню більшу частину їхньої повсякденної поведінки. Наприклад, дівчина, яка вирішила стати лікарем, організовує більшість своїх щоденних занять, маючи на увазі цю мету. До того часу, поки молоді люди не визначать свою мету в житті, вони часто відчують, що їх життям бракує послідовності і впорядкованості, скаржаться на те, що не можуть знайти себе. Їм потрібна мета, яка б їх вела.

У 1933 Вернер покинув Гамбург через нацистів і переїхав до США, де отримав посаду в Мічиганському університеті. Крім того, в 1937 був запрошеним професором Гарвардського університету. З 1944 працював професором в Бруклінському коледжі, з 1947 – професором психології і педагогіки в Університеті Кларка у Вустері. Помер 14 травня 1964.

130 років від дня народження Костя Кисілевського (1890–1974), українського мовознавця, педагога

Кость Йосипович Кисілевський народився 23 лютого 1890 в с. Рошнів (нині Івано-Франківська обл.). Навчався у сільській та міській школах Станіслава, закінчив їх з відзнакою. У 1908 після випуску з гімназії вступив на філософський факультет Віденського університету, який закінчив у 1913, здобувши ступінь доктора філософії. Після військової служби в Австрії та УГА з 1916 до 1929 працював учителем гімназії в Станіславі, пізніше в Городку біля Львова, в польських гімназіях цього міста та в українській семінарії в Рогатині до 1944. Між цим періодом деякий час викладав українську мову в Польським Педагогічному Інституті та в Університеті ім. І. Франка у Львові. Засновник і директор Української таборової гімназії в Байроїті (Німеччина, 1945–1949), шкіл українознавства у Нью-Йорку (1949–1951) і м. Ньюарк (штат Нью-Джерсі, 1951–1968).

Кость Кисілевський – дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ), автор підручників з української мови, а також дидактичних праць, українсько-польського і польсько-українського словника (спільно з Є. Грицаком). Займався науковими дослідженнями з діалектології, історії української мови, дидактики. Вивчав говірки басейну р. Дністер і Прут, а також Звенигородщини; запропонував класифікацію українських говірок.

З 1944 Кость Йосипович емігрував і в 1945 став професором Українського вільного університету в Мюнхені. Згодом переїхав до США, де займався українознавчими студіями, зокрема досліджував творчість Тараса Шевченка. 7 березня 1964 К. Кисілевський

виголосив доповідь «Шевченко-лірик» на науковій конференції НТШ у США, у якій він поділяє всю творчість поета на такі «розвоює доби»: I – 1837 до 1842 р.; II – 1843 до половини 1847 р.; III – на засланні від червня 1847 до 1850 р.; IV – 1857 до 1861 р., і зауважує, що «упродовж тих діб лірична удача Шевченка розвивалась ступенево й досягла свого завершення в невольничій поезії».

Помер Кость Кисілевський 20 вересня 1974 в Ірвінгтоні (США).

150 років від дня народження Івана Копача (1870–1952), українського педагога, громадського діяча

Іван Симонович Копач народився 4 березня 1870 у с. Грозьовій (тепер Грозова Старосамбірського району Львівської обл.). Навчався в Цісарсько-королівській окружній головній школі при монастирі отців Василіян у Лаврові, нижчій гімназії отців Василіян у Бучачі, закінчив вищу гімназію у Дрогобичі (1889), філософський факультет Львівського університету (1889–1894). Доктор філософії (з класичної філології та всесвітньої історії, Віденський університет, 1901).

Педагогічну діяльність Іван Копач розпочав помічником учителя в українській академічній гімназії у Львові (1896/1897), далі учителем гімназії у Тернополі (1897–1901), знову в академічній гімназії у Львові (1901–1908). Здійснив три наукові подорожі: 1900 – до Відня, Мюнхена, Дрездена та Берліна; 1901 – до Відня і Берліна; дворічну подорож до Берліна (1903–1904) для підготування габілітації з класичної філології у Львівському університеті.

Редактор львівського журналу «Учитель» (1907–1908, № 1). У 1908–1929 – шкільний інспектор Галицької крайової шкільної ради, візитатор українських шкіл кураторії Львівської округи. У співаторстві з Антоном Крушельницьким упорядкував нову українську читанку, а в співаторстві з Прокіпом Мостовичем уклав новий шкільний підручник з латинської мови. Запровадив у гімназіях підручники з математики й фізики П. Огоновського та «Катехизм і догматику» о. Л. Луницького.

Іван Копач був особисто знайомий з Іваном Франком, який присвятив Копачеві оповідання «Борис Граб» і публікував його статті у «Літературно-науковому віснику». Вони були сусідами (мешкали у Львові на одній вулиці), тож Копач відвідував Франка в останні роки його життя, а вже за радянських часів доклав зусиль для присвоєння Львівському університету Франкового ймення.

Іван Копач – дійсний член Наукового товариства імені Шевченка (від 1935). Голова товариств «Боян» і «Руська (від 1928 – Українська) бесіда». Від вересня 1945 – старший викладач класичної філології Львівського університету.

Помер Іван Копач 7 жовтня 1952 у Львові.

140 років від дня народження Василя Сімовича (1880–1944), українського вченого-мовознавця, педагога

Народився Василь Сімович 9 березня 1880 в родині Івана Сімовича – учителя, директора школи в подільському селі Гадинківці (сучасна Тернопільщина). Початкову освіту здобував у рідному селі та у Станисла-

вові (нині Івано-Франківськ), де закінчив класичну гімназію. Навчався в Чернівецькому університеті (1899–1904). У 1904–1914 викладав українську мову та літературу в Чернівецькій учительській семінарії, протягом 1914–1919 працював керівником шкіл, учительських курсів, редактором періодичних видань у таборах полонених українців російської армії в Австрії та Німеччині. З 1923 – професор, а в 1926–1930 – ректор Українського педагогічного інституту в Празі.

У 1933 переїхав до Львова, де займав посаду наукового секретаря Наукового товариства ім. Т. Шевченка, став його дійсним членом. Своєрідною заявою до вступу в Товариство стало видання В. Сімовичем «Кобзаря» в Лейпцігу, де він у 1920–1923 працював редактором української друкарні. У січні 1934 р. організував лінгвістичний гурток для молоді, яка студіювала мовознавство. Він брав участь також у роботі термінологічної комісії з українських правничих питань, відстоював заснування державного Інституту українознавства при НТШ. У 1939 вчений організував публікацію листів Лесі Українки до М. Павлика, І. Франка та О. Кобилянської.

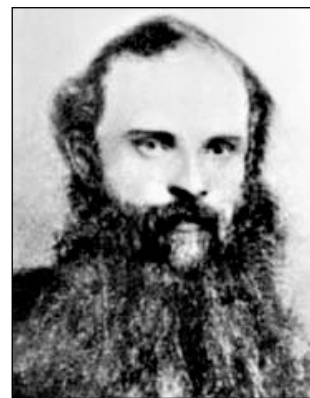
У 1940–1941 В. Сімович – професор, завідувач кафедри української мови, декан філологічного факультету Львівського університету. У липні 1941 обраний ректором цього університету, але німецька влада не дозволила продовжити діяльність вишу. Проте В. Сімович знайшов можливість підпільно 29 листопада 1941 зібрати філологів і відновити роботу комісії Наукового товариства імені Т. Шевченка. Він очолив кабінет мовознавства, виступав перед науковцями з доповідями, дослідженнями про мову українських письменників, готував предметний показчик з лінгвістики, уклав українсько-німецький словник. У березні 1943 В. Сімович виступив із програмною доповіддю перед культурно-освітніми працівниками Львівщини «Чого чекати від української науки». У ній він пропонував заходи щодо пріоритету українознавчих студій, виховання молоді, підтримки наукових осередків.

Основні праці В. Сімовича: «По-

уки для коректорів» (1916), «Практична граматики української мови» (1917), «Як стати по-українськи грамотним» (1919), «Граматики української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці» (1921), «Нариси староболгарської мови», «Хрестоматія і пам'ятники старої української мови», «На теми мови» (1924), «Доморфології українських прикметників» (1933) та ін.

Помер В. Сімович 13 березня 1944 р. у Львові, де й похований на Личаківському цвинтарі. На батьківщині вченого в с. Гадинківцях у 1993 йому поставлено пам'ятник.

175 років від дня народження Василя Єрмакова (1845–1922), українського математика, педагога

Василь Петрович Єрмаков народився 11 березня 1845 в селі Терюха на Гомельщині. Його батько був викладачем церковно-приходської школи, де Василь Петрович і отримав початкову освіту. Далі навчався у Гомельському училищі, а потім – в Чернігівській гімназії. У 1864 вступив на математичне відділення фізико-математичного факультету Київського університету. В 1873 Єрмаков захистив дисертацію і отримав ступінь магістра математичних наук, після чого був обраний доцентом кафедри чистої математики Київського університету. Факультет доручив йому читання лекцій, і відтоді, протягом 25 років, Василь Петрович вів викладацьку діяльність у стінах рідного університету. Крім того, працював у Київській жіночій гімназії, у військовій гімназії та на Вищих жіночих курсах. 1877 захищає дисертацію і стає доктором

математичних наук, а невдовзі отримує звання «екстраординарного професора».

Василь Єрмаков – автор численних праць з математичного аналізу, теорії диференціальних рівнянь, теорії чисел, алгебри, механіки. Він – автор першого на Україні підручника з теорії ймовірностей. З 1884 розпочалась активна діяльність Єрмакова, пов'язана з організацією та видавництвом «Журналу елементарної математики», який адресувався учням старших класів гімназій, любителям математики, студентам, учителям. А в 1885 був рекомендований як неов'язковий позакласний посібник для середніх навчальних закладів. У журналі публікувалися короткі статті з геометрії, алгебри, теорії чисел, теорії ймовірностей, фінансової математики. Основним завданням В. Єрмаков вважав розвиток творчих здібностей читачів, тому значну частину журналу займали задачі і завдання для математичних конкурсів. Фактично, Єрмаков є першим в Україні ініціатором таких заходів, які тепер називаються математичними олімпіадами.

Василь Єрмаков брав активну участь у роботі Московського і Харківського фізико-математичних товариств. А в 1889 він – один з організаторів Київського фізико-математичного товариства, на засіданнях якого зробив близько ста повідомлень як наукового, так і педагогічного характеру.

Плідною виявилась науково-педагогічна діяльність Василя Петровича й у щойно створеному Київському політехнічному інституті, куди він був запрошений 1899 р. на кафедру вищої математики. Особливої уваги надавали тут високому теоретичному рівні підготовки майбутніх випускників-інженерів, зокрема з курсу вищої математики. Комісія з організації інституту дійшла висновку, що найбільш достойною кандидатурою для керівництва кафедрою вищої математики в новому навчальному закладі є саме В. Єрмаков, який вдало поєднував у собі справжнього вченого і талановитого педагога.

Помер Василь Єрмаков 16 березня 1922 р., похований на Лук'янівському кладовищі.

Статус національного надбання – Педагогічно-меморіальному музею В.О. Сухомлинського

20 лютого відбулися урочистості з нагоди святкування 45-річчя Педагогічно – меморіального музею В.О. Сухомлинського. Відзначити пам'ятну дату, ще раз осмислити педагогічний внесок Павлиського добротворця, поділитися спогадами, обговорити плани на майбутнє зібралися численні гості. На засідання круглого столу прибули донька Василя Олександровича – академік НАПН України **Ольга Сухомлинська** з донькою, науковим співробітником Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського **Лесею Сухомлинською**. Долучилися до заходу і посадовці органів державної влади та

місцевого самоврядування – заступник голови Кіровоградської ОДА **Тетяна Волинець**, начальник відділу освіти і науки ОДА **Володимир Таборанський**, голова Онучківської районної ради **Тетяна Уткіна** й інші поважні особи.

Центральною подією став круглий стіл «Музей у лабіринтах часу». Директор музею **Світлана Різник** презентувала роботу музею. Було продемонстровано зворушливий відеоролик «З чого все починалося», в якому використано унікальні фотоматеріали, починаючи з рідного села Василя Олександровича Сухомлинського – Василівки, і завершуючи сьогоденням музею.

Надзвичайно цікавими буди

спогади першого директора педагогічно-меморіального музею В.О. Сухомлинського **Миколи Литвиненка**.

Роль дружини Василя Олександровича – Ганни Іванівни в заснуванні та розвитку музею, збереженні його неоціненної педагогічної спадщини висвітлює Ольга Сухомлинська.

Про творче використання архівних матеріалів у практичній роботі педагогів ОЗЗСО «Павлиський ліцей імені В.О. Сухомлинського» розповіла його директорка **Валентини Деркач**.

Неодноразово звучало, що нинішній статус музею – як закладу при школі, необхідно підвищувати до статусу принаймні державного, а, можливо, – й

міжнародного, і якщо 39-а сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО затвердила рішення про відзначення у 2018 році на рівні ЮНЕСКО 100-річчя від дня народження Василя Сухомлинського, то враховуючи надзвичайну цінність музейних фондів, їх теж доцільно визнати національним надбанням.

У ході круглого столу було надано можливість виступити всім

охочим. На завершення відбулась лотерея та відеопрезентація «Спасибі, Вчителю!».

Цього дня гості побували і на могилі В.О. Сухомлинського, вшанували його пам'ять хвилиною мовчання та покладанням квітів.

Руслана СОРОКА,
журналіст,
для «ОіС»

Найскладніше – пізнати самого себе

Рецензія на книгу **«Губерський Л.В., Кремень В.Г., Ільїн В.В. Ескізи про мудрість. Від міфу до істини: навчальний посібник / Л.В. Губерський, В.Г. Кремень, В.В. Ільїн. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2019. – 317 с.»**

«Прагнення стати не лише освіченою, а й сучасною людиною не може здійснитися без вивчення філософії», – такими словами розпочинається авторська розповідь про філософію, її історію і проблеми. І далі: «Завдяки філософії людина здатна пізнати найбільш складне – саму себе». Дійсно, філософське мислення формує відповідну життєву позицію, а справжня філософія, як прагнуть показати автори, завжди максимально наближена до життя і є осмисленням свого виходу в життєсвіт.

У Київському національному університеті імені Тараса Шевченка існує давня традиція упорядкування підручників і навчальних посібників з філософських дисциплін як результату накопиченого і систематизованого досвіду викладання студентам. Рецензований навчальний посібник «Ескізи про мудрість. Від міфу до істини» не виключення. Але матеріал представленої книги виходить за межі усталених академічних програм, вдало структурований і, завдяки не стандартно укладеному змісту, загалом притягальний.

Представлена у книзі проблематика вводить у величній і загадковий світ філософії, який кожний читач має відкрити для себе сам. Відомий логік, математик, філософ Бертран Рассел тонко підмітив, що наукою є те, що ви знаєте, а філософією – те, чого ви не знаєте. Так, філософія має особливість виходити за межі точного й об'єктивного знання та конструювати свої ідеально завершені образи світу. При цьому вона піклується не лише про пояснення основоположних засад такого світу, але водночас створює його картину в перспективі цілей і цінностей людини.

Водночас філософія не дає рецептів та безумовних схем життя і діяльності. Але може відкрити шляхи до відповідей на важливі життєві питання, що постають перед особистістю та

соціумом. Може навчити мистецтву розмислів, толерантному сприйняттю думок та позицій опонентів.

Автори знайомлять читача з тим як філософія розгортається у світі. Спочатку – у межах людського прагнення до чеснот і досконалості, яке філософи запропонували пов'язати з інтелектуальними здібностями і знаннями, тобто «чесноту розуміти як істину, а істини прагнути як чесноти». Потім – ідею суверенності людини як істоти, яка мислить, і здатна конструювати власний унікальний образ світу. Тому філософія завжди існує лише у формі багатьох філософій, які є рівноправними. А філософське мислення, як прагнуть показати автори, затверджує себе через заперечення попередніх способів мислення і ставиться принципово критично до наявних життєвих проявів.

Посібник вибудовано в такий спосіб, що непростий матеріал стає доступним, цікавим і зрозумілим для читача. Люди ніколи не втрачають інтересу до легенд і міфів. Це й використали автори: з їх допомогою названо відповідні розділи: «Щит Афіни: *Що таке філософія?*», «Одісея любовмудрості: *Філософія вчора і сьогодні*», «Діжка Діогена: *Філософія як життя*». Образи героїв і метафори допомагають більш повно увійти у світ філософських ідей – молодій людині стати особистістю, а зрілій – осмислити філософське знання під іншим кутом зору.

Попри закономірності навчальної книги, посібник має ще надзвичайні знахідки – це стиль викладу. Сповнений емоційності і внутрішньої напруги, він захоплює увагу і стимулює потребу читати й міркувати над прочитаним. Основоволожні теми й питання взаємодоповнюють одне одного у формі, яка орієнтує на формування самостійності міркувань та умовиводів, на інтелектуальний пошук, прагнення до відкриття нових смислів.

Книга гарно ілюстрована. Тут і зображення творів мистецтва – картин і статуй, і висловлювання видатних особистостей. Читач має нагоду замислитися над картинами Ієроніма Босха, Сальвадора Далі й Мікеланджело Буонаротті, зосередитися на думках Блезе Паскаля, Джонатана Свіфта й Олдоса Хакслі. Захоплює і максимально поліфонічний виклад матеріалу. Авторі подають одночасно кілька поглядів на проблему, не віддаючи перевагу жодному з них, що забезпечує включеність читача в полілог.

Зауважимо, що будь-який наратив про минуле філософії та розгортання її проблематики є завжди суб'єктивним. Тому оцінки, ставлення до логіки і послідовності викладання матеріалу так чи інакше проявляються у їх відборі, деяких акцентах тощо. Це проявляється, скажімо, у викладі таких розділів як «Фортуна: *Кого любить доля?*», «Дволикий Янус: *Амбівалентність морального вибору*», «Ложе Венери чи храм Софії?: *Жіноче питання у філософії*». Представлені в цих розділах міркування авторів охоплюють тематику сучасного філософського дискурсу й новітні тенденції розвитку філософської думки.

Історико-філософський матеріал у виданні доповнено матеріалами етики, філософії економіки, гендерних студій, що допомагають усвідомити внутрішні тенденції та закономірності розвитку філософського знання. Це не лише інформує читача, але дає йому змогу осмислювати, чому саме здійснювались одні тенденції пізнання та соціальні естафети і залишалися нездійсненими інші, чому саме філософи минулого акцентували увагу на певних проблемах і завданнях. Матеріали слушно підібрані з точки зору орієнтації індивідуальних інтелектуаль-

них і практичних потреб читача, допомагають сформувати свій індивідуальний інтелектуальний запит на ті ідеї, проблеми та їх розв'язки, які його найбільше турбують.

Автори заохочують поки що довіряться оповіді посібника для того, щоб пізніше читач міг сформувати власну позицію, а згодом, можливо, піддати аргументованій критиці деякі позиції та ідеї, на яких вчився. Сподіваємося, що відповідь читачів буде релевантною виклику авторів тексту, оскільки книга однозначно засвідчує значущість філософії, ідеї якої у багатьох випадках визначають дії нашого сьогодення.

Людмила ШАШКОВА,
завідувач кафедри теоретичної
і практичної філософії
КНУ імені Тараса Шевченка,
доктор філософських наук, професор

В красі черпається натхнення, красою зцілюється світ

Роздуми над книгою **«Крилова С.А. Краса людини в життєвих практиках культури. Досвід соціальної та культурної метаантропології і андрогін-аналізу: монографія. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНТ, 2019. – 563 с.»**

Чи не найбільше диво Всесвіту – життя. Його багатство було б не завершеним без витонченої думки, прекрасного слова, заворожливої ідеї. «Краса людини в життєвих практиках культури» – чудовий приклад «живої» книги, зі сторінок якої легко і доступно про найважливіше у бутті людини говорять з читачем український митець у сфері філософської думки **Світлана Крилова**.

Натхненна ідеєю «краса врятує світ», що мінилась тисячами змістів залежно від того, хто, коли і за яких умов звертається до цієї ідеї, авторка розмірковує, яке місце, роль та призначення краси у бутті людини та існуванні Всесвіту загалом. Читачеві відкриваються розмисли про красу думки і світобачення, красу дії та вчинків, красу взаємодії і відносин.

Щодо краси світогляду то вона розгортається завдяки критичному підходу у міркуваннях, творчому та допитливому початку, системності й цілісності світобачення та світостворення. Згадані якості світогляду дозволяють кожній особистості досягти й підтримувати стан внутрішньої гармонії та свободи, трансформувати тягар вибору й відповідальності у приємну нощу власного покликання. Красиві вчинки передбачають красиві відносини, сповнені поваги, гідного ставлення до себе та іншого, а також співпереживання і співчуття, апогеем яких є розділення та прийняття щастя. Цілісні, внутрішньо збалансовані, сповнені внутрішньої краси особистості, здатні безумовно і безпосередньо, навіть без будь-якого натяку на заздрість, зверхність чи жалість до себе, прийняти і пережити радість іншого як власну.

Зокрема дослідниця зазначає, що *«життєві практики культури – це присутність культури у повсякденності людського буття»*. Краса, на думку С.А. Крилової, це майже синонім культури, тому життєві практики культури – це присутність краси, яка наповнює «людську повсякденність духовним смислом і душевною теплотою». Дослідниця робить сміливий висновок: *«Краса – це кульмінація культури»*. Не можна не погодитися з думкою авторки, що краса «надає конструктивності» життєвим практикам культури.

Які методологічні підходи дозволили дослідниці дійти таких висновків? Світлана Крилова звертається до людини, її самоздійснення, тому її підхід можна означити як людиноцентричний, в якому дослідниця розвиває гуманістичні ідеї академіка В.Г. Кременя. На основі загального проекту метаантропології професора Н.В. Хамітова, дослідницею запропонований проект соціальної і культурної метаантропології. Сутність її підходу полягає у використанні «тріадичної методології для розуміння людського буття, яка пропонується у проекті метаантропології (буденне, граничне, метаграничне буття), але ця методологія застосовується не до людини як неповторної екзистенції, а до соціуму, а також до людини в контексті соціуму».

Дослідниця цікаво міркує про феномен соціального партнерства й виокремлює формальне і дійсне соціальне партнерство.

В річищі культурної метаантропології евристично продуктивними є ідеї С.А. Крилової про феномен гламурності, яка, на її думку, протистоїть красі. Авторка виділяє естетичну, інтелекту-

альну, моральну та політичну гламурність, що у підсумку – маніпуляція людьми з метою влади над ними. Лише в метаграничному вимірі людського буття гламурність трансформується в справжню красу, що об'єднує красу світогляду, красу вчинків та красу відносин. Саме в цьому бутті людина набуває цілісну красу, яка протистоїть розірваності гламурності.

На основі андрогін-аналізу авторка переконливо показує, що «краса в світі людей глибинно пов'язана зі статтю – адже саме в контексті статі краса породжує людське життя, дарує йому повноту та цілісність».

Цікаво подано концепти цільності, цілеспрямованості та цілісності. Результатом таких міркувань є осмислення зв'язку краси та андрогінності людини як її цілісності – і особистісної, і комунікативної.

Дослідниця актуалізує питання про жіночу красу і комплекси, які деформують її; вона називає їх «екзистенційно-соматичні комплекси», глибоко їх аналізує: «Комплекс страху краси» («комплекс Вічної Попелюшки»), «Комплекс тортур красою» («комплекс Снігової Королеви»), «Комплекс захоплення красою» («комплекс Мерилін Моноро»), «Комплекс відсторонення від краси» («комплекс Афіни»), «Комплекс жертвування красою» («комплекс Жанни д'Арк»). С.А. Крилова показує, що цілісність і завершеність краси в людському бутті гальмується цими комплексами – станами, які виникають на стику екзистенції та тілесності і зумовлюють неплідні стереотипи поведінки, що можуть впливати на культуру того чи іншого суспільства загалом.

Знайомство з науковою розвідкою Світлани

Крилової – це не лише подорож у світ прекрасного, але й джерело корисних ідей та відповідей на поточні життєві питання. Книга, безумовно, є цікавою якнайширшому загалу читачів, бо кожен неодмінно знайде у ній близькі і зрозумілі саме йому думки, а також натхнення на майбутні звернення!

Володимир КАЛУТА,
професор кафедри міжнародних відносин
і суспільних наук
Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
доктор філософських наук, професор